

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри _____

Реєстраційний № _____
«__» _____ 20__ р.

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ**

студентки групи ЗСП-м-17
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Соціально-
педагогічна робота з дітьми та молоддю»
Кошак Ірини Леонідівни

Керівник: к.п.н., старший викладач кафедри
соціальної педагогіки і соціальної роботи
Василюк Тамара Григорівна

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)
Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, **Кошак Ірина Леонідівна**, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(дата)

(підпис)

Ірина Кошак
(ПІБ)

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

р. – рік

Рис. – рисунок

рр. – роки

ст. – століття

т. д. – так далі

т. ч. – в тому числі

Табл. – таблиця

тис. – тисяч

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ...	10
1.1. Служба у справах дітей як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності	10
1.2. Принципи діяльності, завдання служби у справах дітей....	17
Висновки до першого розділу	
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ.....	25
2.1. Професійна підготовка фахівців для служб у справах дітей: теоретичний аналіз	25
2.2. Соціальне замовлення на педагогічні кадри для служб у справах дітей.....	32
Висновки до другого розділу	
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	40
3.1. Тренінгова програма підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей.....	40
3.2. Методичні рекомендації працівникам служб у справах дітей з самовдосконалення педагогічної компетентності.....	46
Висновки до третього розділу	
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена тим, що нині в умовах глобальних перетворень, реформування різноманітних сфер суспільного життя та локальних проявів суспільних, економічних та політичних криз існує необхідність щодо розширення напрямів професійної соціально-педагогічної діяльності. Не виключенням є діяльність служб у справах дітей на інституційному рівні, де важливою умовою функціонування та надання послуг є педагогічний компонент. Саме тому існує об'єктивна необхідність у підготовці фахівців соціально-педагогічного спрямування для служб у справах дітей задля виконання покладених повноважень на відповідні структурні підрозділи органів місцевого самоврядування на різних рівнях.

Разом із тим зростає і соціальне замовлення на фахівців із соціальною та соціально-педагогічною освітою як широкого, так і вузького профілів. Важливим є підготовка фахівців служб у справах дітей як педагогічних кадрів, адже саме в процесі підготовки педагогів відбувається синергійне поєднання різноманітних наукових галузей та спеціальностей задля вирішення актуальних соціальних, культурних, педагогічних та психологічних проблем дитини.

Нині професії соціального спрямування визнані у всьому світі, не виключенням є й Україна. З одного боку процес визнання потреби у фахівцях, здатних надавати різноманітні соціальні та соціально-педагогічні послуги в різноманітних сферах життя, розпочався не так давно, а іншого – саме позитивна тенденція та активні організаційні перетворення освітньої та соціальної галузей державного управління призводять до модернізації системи.

Останніми роками роль фахівців у справах дітей набуває більшої вагомості. Викликано даний процес тим, що активне вивчення практики діяльності подібних соціально-педагогічних фахівців виявило, що дуже часто

саме дані фахівці є провайдерами суспільних змін, які гармонійно поєднують у своїй роботі міжгалузеві зв'язки.

Водночас актуальним залишається питання професійної підготовки фахівців для служб у справах дітей. Важливим є оволодіння не лише теоретико-концептуальними засадами соціальної або соціально-педагогічної діяльності, а й використання теорії під час професійної діяльності. В більшості випадків представники служб у справах дітей мають освіту педагога, психолога, юриста або управлінця, проте для діяльності таких структур важливим є отримання саме соціально-педагогічних компетентностей в процесі здобуття освіти. Тому актуальність проблеми, її незначна теоретична розробленість зумовили наступний вибір теми дослідження **«Соціально-педагогічні засади професійної підготовки фахівців для служби у справах дітей»**.

Мета дослідження – теоретично дослідити особливості та практично обґрунтувати специфіку професійної підготовки фахівців для служби у справах дітей.

Визначені актуальність та мета дослідження обумовили такі **завдання**:

1. Охарактеризувати службу у справах дітей як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності.
2. Проаналізувати соціальне замовлення на педагогічні кадри для служб у справах дітей.
3. Розглянути й опрацювати тренінгову програму підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей.
4. Розробити методичні рекомендації працівникам служб у справах дітей з самовдосконалення педагогічної компетентності.
5. Розкрити принципи діяльності та завдання служби у справах дітей.

Об'єктом дослідження є професійна підготовка фахівців для служби у справах дітей.

Предметом дослідження є соціально-педагогічні засади професійної підготовки фахівців для служби у справах дітей.

Гіпотеза дослідження. Представники служб у справах дітей мають мати вищу педагогічну, соціально-педагогічну освіту або завершити сертифікатну програму педагогічного спрямування задля можливості надавати комплексну психосоціальну допомогу, здійснювати педагогічний супровід, використовувати педагогічні та соціально-педагогічні технології консультування та використовувати інноваційні моделі надання соціально-педагогічних послуг.

Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалися наступні **методи дослідження:**

- термінологічний аналіз (вивчення понятійного апарату дослідження);
- систематизація наукової літератури (вивчення стану досліджуваної проблеми);
- вивчення та узагальнення практичного досвіду (ознайомлення із провідними практиками, науковими доробками та їх положеннями, нотування основної інформації та її трансформація в практичну площину досліджуваного феномену);
- систематизація нормативних актів (вивчення стану досліджуваної проблеми в законах та підзаконних актах);
- моделювання та апробація (розробка практичного, методичного або інструктивного матеріалу та його апробація на практиці);
- проблемно-генетичний аналіз (актуалізація досвіду, прогнозування його розвитку в досліджуваному напрямі);
- метод класифікації (метод дає змогу упорядкувати і класифікувати освітні явища на основі їх однорідності, спираючись в подальшому на науковому пізнанню).

Експериментальною базою дослідження є служба у справах дітей Криничанської селищної ради Дніпропетровської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в модернізації існуючих та розроблені нових теоретичних і практичних аспектів, що

стосуються змісту підготовки фахівців для служб у справах дітей. Результати, що характеризують новизну дослідження, полягають у теоретичному аналізі потреби у фахівцях із вищою освітою за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, які спеціалізуються на вирішенні актуальних соціально-педагогічних проблем консультування та супроводу осіб, зокрема дітей та молоді, які потрапили у складні життєві обставини.

Практичне значення одержаних результатів полягає у висвітленні педагогічного компоненту діяльності служб у справах дітей та необхідності отримання вищої педагогічної освіти задля розвитку системи соціальних сервісів в Україні.

Особистий внесок здобувача. Магістерська робота є одноосібно виконаною працею автора. Всі наукові результати, положення, розробки, висновки та рекомендації одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у процесі написання кваліфікаційної (магістерської) роботи через звітування щодо виконання кваліфікаційної роботи на засіданнях кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету впродовж 2021-2022 н. р. (1 та 2 семестр).

Поміжні результати дослідження було оприлюднено на конференціях «Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально-педагогічний аспект:» (м. Кривий Ріг, 2022) та «Молода наука - 2022: соціально-освітні розвідки» (м. Київ, 2022).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Всього було використано 65 джерел.

РОЗДІЛ 1

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

1.1. Служба у справах дітей як суб'єкт соціально-педагогічної діяльності

Служба у справах дітей є специфічною структурою, яка має гармонійно поєднувати та використовувати на практиці наукові доробки з вікової психології, загальної педагогіки, педагогічної психології, психології, публічного управління та адміністрування, соціальної педагогіки, соціальної філософії, соціології освіти, філософії освіти. Використання технологій такої кількості наукових галузей зумовлено історичною особливістю розвитку системи опіки та піклування.

Від Античності і до сьогодення система надання соціально-педагогічних послуг трансформувалася, змінював устрій та особливості суспільної опіки. Так, теоретико-методологічні засади соціальної роботи та соціальної педагогіки активно розробляються О. Безпалько, В. Бех, Р. Вайнола, М. Васильєва, Ф. Головатий, А. Капська, О. Кірдан, М. Лукашевич, М. Панасюк, І. Савельчук, Т. Семигіна тощо.

Діяльність служби у справах дітей загалом або окремих її напрямів досліджувалась І. Гулик, В. Костяник, В. Лесько, О. Лісовець, О. Лосєв, Ю. Попова, Ю. Ткаченко, Ю. Харук. Опіка та піклування є предметом наукових доробків таких дослідників як Л. Бережна, І. Дзюба, М. Зеленіна, О. Карпенко, Р. Картер, О. Мацегорін, Т. Мур, О. Потопахіна, І. Яніцька та інших.

Питання розвитку соціально-педагогічної роботи в різних напрямках розглядаються в працях Т. Василюк, О. Гуржий, І. Лисоконя, С. Пальчевського, І. Размолодчикової, А. Рижанова, Н. Сейко, І. Шимко, Л. Штефан, Т. Янченко і т. д. Соціальне замовлення на соціальних та

соціально-педагогічних фахівців в науковому дискурсі опрацьовують К. Дубич, Г. Коваль, С. Косянчук, М. Кравченко, Т. Мальцева, Ж. Петрочко, Т. Семігіна, О. Файчук тощо.

Перейдімо до характеристики служби у справах дітей як одного із суб'єктів соціально-педагогічної діяльності. В Україні існує розгалужена мережа органів державної влади та місцевого самоврядування, на яких покладено обов'язок піклуватися про дітей-сиріт, дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та дітей, позбавлених батьківського піклування, зокрема служби у справах дітей, органи опіки та піклування, органи управління освітою, у справах молоді та спорту, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інші.

Центральним органом виконавчої влади, який координує питання соціального захисту дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є Міністерство соціальної політики України [40].

Директорат розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей є основною інституцією зазначеного міністерства [40], яка вирішує питання щодо альтернативних форм виховання, забезпечує захист прав окремих соціальних груп, підтримує вразливі верстви населення, реалізує державну політику із реформування системи усиновлення та захисту прав дітей. Фактично, цей орган влади визначає діяльність органів і служб у справах дітей щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які в свою чергу координуються на місцевому рівні [13].

Враховуючи основи теорії соціальної та соціально-педагогічної роботи до їх суб'єктів належать благодійні фонди, державні органи влади, заклади освіти, заклади охорони здоров'я, неурядові організації, органи місцевого самоврядування, установи соціального захисту і т. д. Розподілимо суб'єкти соціально-педагогічної діяльності на дві форми – державні та недержавні:

- державні (центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, правоохоронні служби, заклади освіти, установи соціального

захисту, заклади охорони здоров'я державної та комунальної форми власності, молодіжні центри, центру у справах дітей, сім'ї та молоді тощо);

- недержавні (неурядові організації, благодійні фонди, міжнародні організації та їх представництва, приватні служби соціальної допомоги, приватні освітні та соціальні організації).

В контексті дослідження варто визначити нормативно-правову основу діяльності служб у справах дітей в Україні, оскільки взаємодія зазначених суб'єктів має регламентуватися певними нормативними актами. До основних нормативно-правових актів, які регламентують діяльність служб у справах дітей та їх взаємозв'язок із іншими органами влади відносимо:

- Конституція України (1996) [12];
- Закони України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005) [9], «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997) [46], «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995) [10], «Про освіту» (2017) [43], «Про основні засади молодіжної політики» (2021) [45], «Про соціальні послуги» (2022) [44] тощо;
- постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» (2008) [48], «Про затвердження положення про прийомну сім'ю» (2002) [49], «Про затвердження Порядку взаємодії державних органів та органів місцевого самоврядування під час виявлення розлучених із сім'єю дітей, які не є громадянами України» (2016) [50] і т. д.;
- міжвідомчими регуляторними актами, наприклад, спільний наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства праці і соціальної політики України «Про затвердження Правил опіки та піклування» (1995) [47].

Зауважимо, що окремі питання стосовно соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування знаходяться також у віданні

окремих державних органів: Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України тощо [27].

Основним нормативно-правовим актом, який визначає права та повноваження служб у справах дітей при виконавчих органах місцевого рівня є Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005) [9]. Так, наприклад стаття 12 Закону [9] регламентує функції служб у справах дітей щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Тоді як, Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995) [10] визначені основні напрямки діяльності служб у справах дітей, одним з яких є здійснення соціального захисту дітей. «Під соціальним захистом дітей слід розуміти комплекс заходів і засобів соціально-економічного та правового характеру щодо забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіти, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки» [10].

Виходячи із положень Закону [10] можна зробити висновок, що служба у справах дітей надає дітям, підліткам і сім'ям психолого-педагогічну допомогу й соціальну підтримку, коли вони відчувають труднощі вдома, коли дитина не отримує необхідного догляду або потребує допомоги з інших причин.

Беручи до уваги, що питання соціально-педагогічного супроводу дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах виникають на різних рівнях є потреба у визначені ролі служби у справах дітей як суб'єкту соціально-педагогічної роботи враховуючи рівні соціально-педагогічної роботи. Українська дослідниця Т. Семигіна [38, с. 17] визначає, що будь-який вид роботи пов'язаний із наданням допомоги іншим особам можна структурувати за наступними рівнями:

- індивідуальний, який передбачає врахування фізіологічних, психологічних та вікових особливостей, статевих, сексуальних, політичних та релігійних переконань, стану здоров'я та набутого досвіду;

- «соціальні мікросистеми» передбачають паралельне існування різноманітних соціальних груп, які об'єднані спільною ознакою, повноваженнями або особою, яка потребує допомоги;

- мезосистема як рівень визначає взаємодію соціальних мікросистем задля вирішення соціальної проблеми;

- макросистеми у глобальному розумінні передбачають існування певних економічних, політичних та соціокультурних чинників, які впливають на розробку та впровадження державної освітньої та соціальної політики політ.

На нашу думку запропоновані рівні соціальної роботи можуть бути інтерпретовані і на соціально-педагогічну роботу. Тому, встановимо взаємозв'язок між рівнем соціально-педагогічної роботи та роллю служби у справах дітей у Табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Встановлення взаємозв'язку між рівнем соціально-педагогічної роботи та роллю служби у справах дітей

№ з/ч	Рівень соціальної роботи	Опис ролі служби у справах дітей
1	Індивідуальний	визначення психоемоційного стану дитини, аналіз рівня соціалізації, взаємодії із різними соціальними групами в освітньому середовищі школи, позааудиторній роботі, вдома. Особливе місце відводить визначенню рівня педагогічної запущеності та необхідності соціально-педагогічного супроводу враховуючи індивідуальні та вікові особливості дитини.
2	Мікросистема	аналіз впливу різноманітних колективів на дитину, перевірка виконання закладом освіти норм чинного законодавства стосовно охорони дитинства та спільна робота із психологічною службою закладу

		освіти (соціальним педагогом та практичним психологом) задля вирішення проблемної ситуації
3	Мезосистема	одночасна взаємодія служби у справах дітей із психологічною службою закладу освіти, правоохоронними органами (ювенальним і превенційним сектором поліції), судовими органами та іншими структурами щодо необхідності втручання задля вирішення проблеми дитини
4	Макросистема	вплив досвіду служби у справах дітей на формування національної доктрини та використання локальних практик вирішення конкретних проблемних ситуацій як можливих варіантів для подальшої побудови певної моделі або механізму

Джерело: складено автором на основі [38, с. 17]

Здійснений теоретичний аналіз та встановлений взаємозв'язок між рівнем соціально-педагогічної роботи та роллю служби у справах дозволяє стверджувати, що на кожному із рівнів служба у справах дітей відіграє важливу роль. Звичайно висхідний принцип рівнів соціальної та соціально-педагогічної роботи на кожному рівні зменшує роль служби у справах дітей, а з іншого боку дане зменшення ролі відбувається процесуально, а концептуально провідна роль залишається на індивідуальному рівні. Таку тенденцію можна пояснити централізованою структурою системи соціальної опіки та піклування в Україні.

Проте зауважимо, що нині триває процес деінституціалізації закладів інтернатного типу, а тому роль служб у справах дітей видозмінюється. На служби покладено відповідальність за пошук нових, альтернативних видів та форм влаштування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Зупинимось детальніше на визначенні соціально-педагогічного аспекту діяльності служби у справах дітей. Насамперед, варто визначити підходи до трактування дефініції соціально-педагогічна робота. На думку О. Безпалько, соціально-педагогічна робота є різновидом професійної діяльності певної групи осіб, які мають насприяти досягненню соціального ефекту [1, с. 47].

Під поняттям соціально-педагогічної діяльності, З. Шевців, розуміє вид професійної діяльності педагогічного працівника, першочергово соціального педагога, який має створити умови для соціалізації особистості, задоволення її потреб та всебічного розвитку [41].

О. Караман у своїй статті «Сутність і зміст соціально-педагогічної роботи як категорії соціальної педагогіки» [39] доходить до висновку, що соціально-педагогічна робота включає в себе практичний аспект професійної соціально-педагогічної діяльності із конкретними категоріями осіб, що потребують допомоги та перебувають у певному середовищі [39, с. 72].

Нам імпонує потрактування за В. Нікітіним, який визначає, що соціально-педагогічна робота «полягає в забезпеченні освітньо-виховними засобами спрямованої соціалізації особистості, у передачі індивіду соціального досвіду людства, надбанні або відновленні соціальної орієнтації та соціального функціонування» [37].

Враховуючи декілька варіантів дефініції соціально-педагогічна робота та теоретичний огляд нормативно-правових актів щодо функціонування служби у справах дітей можна виокремити п'ять основних аспектів діяльності:

- безпека (створення сприятливих та безпечних умов для гармонійного розвитку дитини);
- виховання (забезпечення систематичного та цілеспрямованого виховного впливу на особистість дитини);
- навчання (організована діяльність, що спрямована на засвоєння нових знань та створення для цього умов);
- розвиток (підтримка потенціалу дитини для отримання нею нових навичок);
- соціалізація (визначення рівня адаптації дитини до навколишнього світу та готовність взаємодіяти із різними соціальними інститутами).

Відобразимо схематично соціально-педагогічні аспекти діяльності служби у справах дітей у Рис. 1.1.

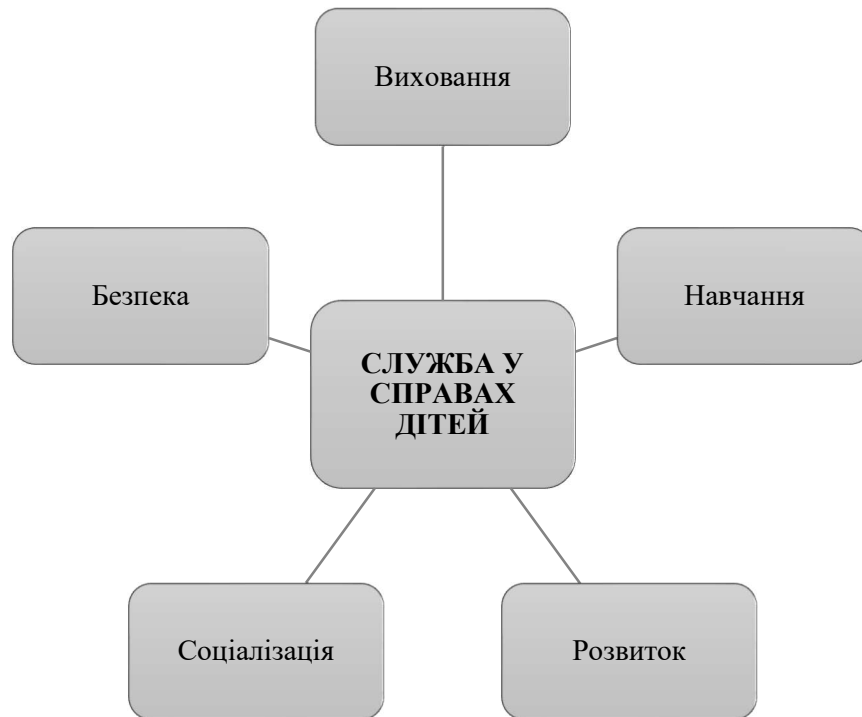

Рис. 1.1. Соціально-педагогічні аспекти діяльності служби у справах дітей

Джерело: складено автором.

Визначені аспекти діяльності служби у справах дітей зорієнтовані на всебічну підтримку особистості дитини, збереження для дитини її біологічної родини, створення умов для виховання відповідального батьківства, реалізації наданих державою прав на освіту, створення безпечних умов. Враховуючи вище зазначене варто акцентувати увагу на принципах діяльності та завданнях служб у справах дітей, що буде досліджено у наступному підрозділі кваліфікаційної роботи.

1.2. Принципи діяльності, завдання служби у справах дітей

Аксіологічною основою діяльності служби у справах дітей, на наше переконання, є система принципів, які мають бути універсальними та загальноприйнятими серед усіх суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, і активно використовуватися у професійному середовищі. Так, О. Дубанесюк

вважає, що фаховість працівника відображається через його відповідальність, активну життєву позицію, принципи та професійну творчість, які він застосовує у процесі роботи [42, с. 145-154].

Разом із тим на думку Л. Панченко, сформовані системи цінностей мають на меті регуляторні функції в процесах навчання, виховання, розвитку та соціалізації, і мають дані функції системний характер [55, с. 162].

Як раніше зазначалося службу у справах дітей можна вважати міжгалузевим відомством, яке у своїй діяльності керується різноманітними підходами та принципами. Перелічимо основні принципи освітньої та соціальної галузей із якими більш за все пов'язані служби у справах дітей.

Таблиця 1.2

Перелік освітніх та соціальних галузевих принципів в Україні

Освітня галузь	Соціальна галузь
<ul style="list-style-type: none"> - академічна свобода - безбар'єрний доступ - верховенство права - гуманізм; - демократизм; - триєдина мета; - інтеграція; - науковість; - прозорість; - партнерство; - поступовість; - тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> - гендерна рівність; - гуманізм; - добровільність; - доступність; - дотримання прав людини; - ефективність; - законність; - конфіденційність; - неупередженість; - повага; - справедливість; - толерантність.

Джерело: складено автором на основі [43; 44].

Із переліку аксіологічних основ діяльності освітніх та соціальних інституцій видно, що є спільні та відмінні принципи, а також всі вони зорієнтовані на людиноцентризм як основу всіх соціальних, психологічних, педагогічних та соціокультурних відносин. Перелічені галузеві принципи діяльності із якими більш за все пов'язані служби у справах дітей дозволяються сформулювати універсальні принципи, якими мають керуватися

фахівці подібних органів та розподілити їх на дві групи – загальнолюдські та фахові.

До загальнолюдських принципів віднесемо гуманізм, добровільність, дотримання прав людини, людиноцентризм, неупередженість, повагу, рівність та справедливість. Група фахових принципів діяльності фахівців служб у справах дітей, на нашу думку, складається з верховенство права, доступності, ефективності, законності, інтеграції, конфіденційності, неупередженості, партнерства, поступовості та толерантності.

Проаналізувавши принципи діяльності служб у справах дітей можна перейти до аналізу основних завдань, прав та обов'язків служб у справах дітей задля реалізації покладеної на них соціальної місії.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995) [10] покладає на служби у справах дітей наступні завдання:

- координація зусиль органів влади та інших підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, у розв'язанні нагальних питань із захисту прав дітей;
- додержання процесуальних вимог чинних нормативно-правових актів України з опіки, піклування та усиновлення;
- контроль за умовами перебування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- влаштування дітей, які опинились у складних життєвих обставинах до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів;
- ведення спеціального обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених та інших вразливих категорій;
- надання консультацій та методичної підтримки з питань соціального захисту дітей, їх психосоціальної адаптації або соціально-педагогічного супроводу.

Основні функціональні обов'язки служби у справах дітей визначені у статті 12 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005) [9]. У законі визначено, що служба у справах дітей [9]:

- бере участь в організації та проведенні заходів спрямованих на соціальний захист права та інтересів дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, зокрема дітей-сиріт, дітей позбавлених батьківського піклування, дітей влаштованих до прийомних сімей, тимчасово вилучених дітей із сімей тощо;

- забезпечує супровід та підготовку необхідних документів для усиновлення або встановлення опіки над дитинною, є представником відповідно органу місцевого самоврядування в органах поліції та судових органах під час розгляду відповідних питань;

- контролює умови дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування;

- перевіряє дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах після їх влаштування у нові сім'ї, передачі під опіку або повернення до біологічних батьків.

Служби у справах дітей є структурними підрозділами виконавчих органів відповідних рад і до їх основних прав відносять [8; 16]:

- аналізувати стан охорони дитинства та визначати потребу у створенні спеціальних організацій, закладів та установ у певній місцевості;

- відвідувати дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та їх законних представників, які перебувають на постійному обліку за місцем навчання, проживання або роботи;

- здійснювати прийом дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах та надавати їх соціально-педагогічну консультативну підтримку;

- можливість вести самостійні статистичні дані щодо дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах в межах певної територіальної громади;

- отримання інформації від суб'єктів господарювання незалежно від їх форми власності задля реалізації покладених на службу завдань;
- організації та проведення методичних заходів із представниками закладів освіти, охорони здоров'я та соціального захисту щодо попередження дитячої безпритульності та асоціальної поведінки;
- представлення інтересів дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, у разі необхідності, в органах влади та під час взаємодії із іншими організаціями, підприємствами та установами;
- проведення профілактично-виховних бесід із законними представниками дитини (батьками, опікунами, піклувальниками) задля визначення об'єктивних причин, які призвели до складних життєвих обставин або порушення прав дитини;
- проводити відповідно інформаційно-роз'яснювальну роботу із представниками учнівської, студентської та робітничої молоді задля зниження рівня правового нігілізму в даному середовищі та популяризації усвідомленого батьківства;
- реалізовувати програми місцевого розвитку відповідних виконавчих органів або їх рад щодо захисту прав уразливих соціальних категорій, які перебувають на обліку у службі
- розробляти відповідні нормативні акти органу місцевого самоврядування у часті захисту та реалізації прав дітей, охорони дитинства та материнства;
- розробляти та укладати угоди про взаємну освітню, наукову, методичну та інформаційну взаємодію між службою та закладами освіти, науковими установами, закладами охорони здоров'я, правоохоронними органами, установами соціального захисту, неурядовими організаціями, професійними спілками, міжнародними фондами тощо;
- супроводжувати питань щодо накладення відповідних дисциплінарних та адміністративних стягнень щодо осіб, які свідомо порушують норми чинного законодавства щодо охорони дитинства;

- тощо.

На нашу думку до основних завдань служби у справах дітей на інституційному рівні, враховуючи персональний досвід автора, можна додати:

- автономність та взаємодію із іншими структурами та органами місцевого самоврядування щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;

- встановлення напрямів поліпшення об'єктів інфраструктури у територіальній громаді, які відповідають за охорону дитинства та прав дітей;

- підготовка пропозицій до регіональних та місцевих програм, планів і прогнозів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей;

- розробка інформаційних, інформаційно-методичних та аналітичних матеріалів з метою запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;

- сприяння фізичну, духовному та інтелектуальному розвитку дітей.

Окремо акцентуємо увагу на формуванні статистичних даних, які відіграють важливу роль у подальшому розвитку системи опіки та піклування, і впливають на визначення основних векторів реформування системи освіти та соціального захисту. В рамках організаційних перетворень в Україні нині масово скорочуються державні органи статистики на локальних рівнях. Тому, питання статичних даних та обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, на нашу думку, варто передати органам місцевого самоврядування, зокрема службам у справах дітей.

Разом із тим, служба у справах дітей під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими структурними підрозділами відповідних органів місцевого самоврядування або державної влади, правоохоронними органами, судовими органами, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, об'єднаннями громадян та фізичними особами.

У своїй діяльності служба підзвітна відповідним виконавчим органам та їх радам на місцевому рівні, а також структурним підрозділам обласних державних адміністрацій (відповідальних за соціальний захист населення та охорону дитинства) та раніше згаданому Директорату розвитку соціальних послуг та захисту прав дітей Міністерства соціальної політики України [40].

Висновки до першого розділу

На підставі вище викладеного у розділі можна зробити висновок, що служба у справах дітей є окремим суб'єктом соціально-педагогічної роботи, оскільки основною метою діяльність служб є надання комплексної психосоціальної допомоги та педагогічного супроводу дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Роль служби у справах дітей на кожному із проаналізованому рівнів соціально-педагогічної роботи передбачає її безпосередню участь. На індивідуальному рівні роль служби є найвищою, адже в даному випадку відбувається процес вивчення умов та факторів, які можуть впливати на становище дитини. Разом із тим на макрорівні роль служби у справах дітей є не менш вагомою, в даному випадку служба відіграє роль провайдера змін на локальному рівні, який має чітко виконувати процесуальні дії визначені чинними нормативно-правовим актами України та за необхідності, в процесі роботи, надавати свої рекомендації іншим органам влади щодо потреб у модернізації певної моделі дій задля вирішення пороблених ситуацій дитини.

Основними джерелами, які визначають права, обов'язки, повноваження та функції служб у справах дітей є чинні нормативні акти, такі як: Закони України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005) [9], «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997) [46], «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995) [10], «Про освіту»

(2017) [43], «Про основні засади молодіжної політики» (2021) [45], «Про соціальні послуги» (2022) [44] тощо.

Можна зробити висновок, що служби у справах дітей є міжгалузеву структурою, яка тісно пов'язана із такими науковими галузями як: соціальна педагогіка, вікова та соціальна психологія, загальна педагогіка, державне управління, а її представники мають володіти універсальними компетентностями задля комплексного вирішення соціальної, психологічних, побутових та педагогічних проблем дитини. Тому є потреба у дослідженні ролі професійної підготовки фахівців для служб у справах дітей, що обумовлює вирішення даного питання у наступному розділі.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ

2.1. Професійна підготовка фахівців служб у справах дітей: теоретичний аналіз

Активний інтеграційний процес українського освітнього середовища у європейське розпочався у 2005 році. Від долучення України до Болонського процесу. Даний процес можна охарактеризувати позитивним, адже вітчизняний освітній простір переживає процес організаційного перетворення та пошуку нових освітніх парадигм. Тому, М. Дзвіковська у своїй праці «Проблема професійної підготовки фахівців у педагогічній теорії» [51] стверджує, що «існуюча система професійної підготовки склалася в епоху нового часу і заснована на передаванні знань, сприйнятті та усвідомленні їх змісту» [51, с. 161].

В історичній ретроспективі, якщо проаналізувати функціонування системи професійної підготовки соціальних фахівців, то можна виокремити наступні етапи (Рис. 2.1):

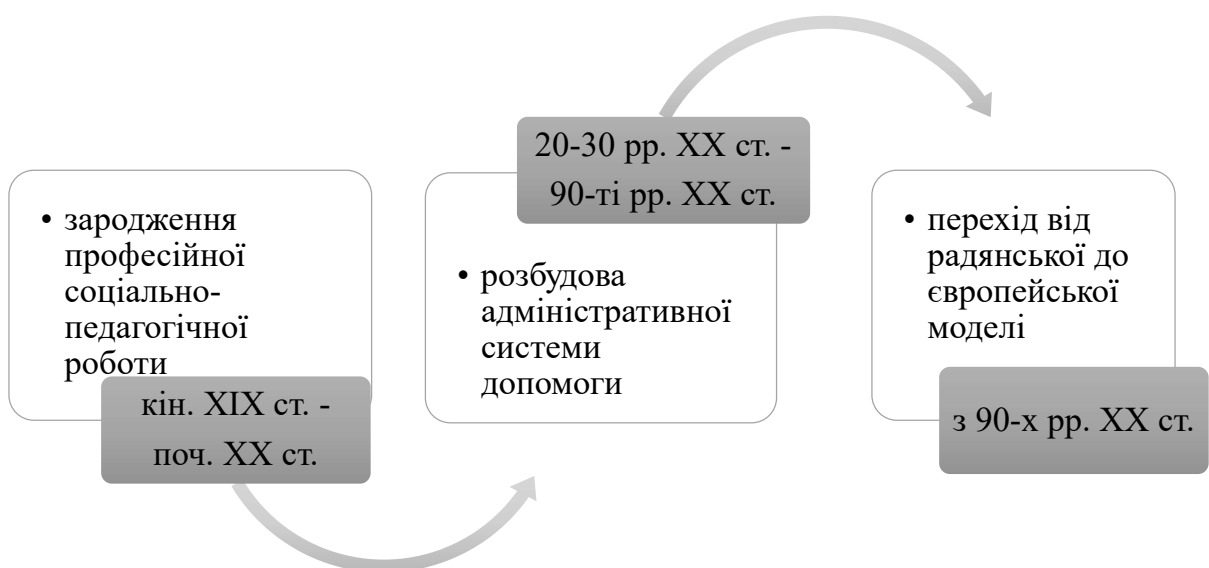

Рис. 2.1. Етапи системи професійної підготовки соціальних фахівців

Джерело: складено автором

На думку О. Андрусь професійна підготовка здобувачів вищої освіти є організаційно-методичним процесом, який має забезпечити формування у здобувачів відповідних професійних компетентностей, активної життєвої позиції та здатності до взаємодії із навколишнім професійним колом задля особистісної та соціальної реалізації [52].

В межах дослідження нам варто також проаналізувати колективну монографію «Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери» [53], у якій представлено процес формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів в умовах євроінтеграції вітчизняної освіти, особливості соціалізації здобувачів вищої освіти у процесі практичної підготовки під здобуття вищої освіти інноваційну методику професійної підготовки із поєднанням елементів соціальної педагогіки та психології, аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в дискурсі соціології освіти, освітньої політики, управління освітою, філософії освіти, економіки освіти.

Нам імпонує наукова думка, що «система професійної підготовки фахівців у вищій школі, яка в процесі навчання дозволяє здобувачеві вищої освіти оволодіти необхідними компетентностями та здатністю вирішувати актуальні соціальні, психосоціальні та соціокультурні проблеми у процесі надання соціальних послуг особі, під час кризових ситуацій або соціалізації у новому середовищі» називається соціальною освітою [54, с. 16-17]. Вважаємо, що в даному контексті розуміється не галузева, а фахова приналежність майбутнього фахівця із соціальною освітою, що дозволяє йому в процесі навчання оволодіти універсальним знаннями з метою вирішення проблемних питань.

Основною проблемою, яка визначає результати професійної підготовки фахівців служб у справах дітей є проблема демаркації наукових галузей та їх взаємозв'язок. З 2015 року в Україні існує нова система наукових галузей та спеціальностей, яка відповідає європейським стандартам вищої освіти. Разом із тим, відбулися суттєві зміни саме у підготовці соціальних фахівців

незалежно від галузі або специфіки професійної діяльності. Розглянемо перелік спеціальностей 2010 р. та 2015 р. із підготовки соціальних фахівців за освітнім ступенем магістра (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Перелік спеціальностей 2010 р. та 2015 р. з підготовки соціальних фахівців, освітнього ступеня магістр

	Перелік спеціальностей	
	2010 року	2015 року
Галузь знань	1301 Соціальне забезпечення	23 Соціальна робота
Напрямок підготовки/ спеціальність	8.13010101 Соціальна допомога	231 Соціальна робота
	8.13010201 Соціальне забезпечення	232 Соціальне забезпечення

Джерело: [54, с. 24].

При детальному аналізі підготовки соціальних фахівців, незалежно від подальшої сфери професійної діяльності, можна зробити висновок, що система професійної підготовки здобувачів вищої освіти зазнала змін. Якщо до 2015 року підготовка здійснювалася в межах спеціальності 1301 Соціальне забезпечення, то з 2015 року дана спеціальність перейменована на «23 Соціальна робота». Такі зміни суттєво не впливають на підготовку соціальних фахівців, одна за переліком спеціальностей 2010 року була окрема спеціальність «8.01010601 Соціальна педагогіка» у галузі 0101 Педагогічна освіта. За даною спеціальністю здійснювалась підготовка фахівців для соціально-педагогічної сфери.

В даному випадку погоджуємось із думкою І. Лисоконя, що у вітчизняному освітньому просторі відсутня єдність у визначенні спеціальності з підготовки соціально-педагогічних фахівців. З одного боку, за спеціальними компетентностями, які передбачені стандартом вищої освіти для спеціальності 231 Соціальна робота підготовка соціально-педагогічних працівників має здійснюватися в межах даної спеціальності, а з іншої сторони є локальні

освітні практики підготовки соціально-педагогічних працівників за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, адже соціальна педагогіка є педагогічною галуззю [54, с. 25].

Відповідно до Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування (2019) [57], до яких відносяться і фахівці служби у справах дітей, визначено, що основними кваліфікаційними вимогами є «вища освіта не нижче ступеня бакалавра, магістра, спеціаліста, вільне володіння державною мовою» [57]. Таким чином в межах дослідження вбачає потребу в визначенні структури вищої освіти в Україні.

Задля якісного дослідження професійної підготовки фахівців служб у справах дітей є розуміння системи вищої школи в Україні (Рис. 2.2), тому за основу для аналізу системи вищої освіти беремо Закон України «Про вищу освіту» (2014) [56]:

Рис. 2.2. Система вищої школи в Україні

Джерело: складено автором за даними [56].

Враховуючи структуру вищої освіти в Україні та кваліфікаційні вимоги, які висуваються до представників служб у справах дітей можна зробити висновок, що підготовка фахівців із соціально-педагогічною освітою, зокрема

для служб у справах дітей, має розглядатися як міжгалузева освіта із обов'язковим набуття фахівцями як соціальних, так і педагогічних компетентностей задля сприяння вирішенню складних життєвих обставин дитини. Проаналізуємо вітчизняний досвід підготовки соціальних фахівців саме соціально-педагогічного спрямування у Табл. 2.2 та систематизуємо його за галузями знань.

Таблиця 2.2

Вітчизняний досвід підготовки соціальних фахівців соціально-педагогічного спрямування

Галузь знань	
01 Освіта/Педагогіка	23 Соціальна робота
Донбаський державний педагогічний університет, освітня програма «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю»	Бердянський державний педагогічний університет, освітня програма «Соціальна робота та практична психологія»
Криворізький державний педагогічний університет, освітня програма «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю»	Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, освітня програма «Соціальна робота. Психологія»
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, освітня програма «Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю»	Західноукраїнський національний університет, освітня програма «Соціальна робота та соціальна політика»
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, освітня програма «Соціальна педагогіка»	Криворізький державний педагогічний університет, освітня програма «Соціальна робота», спеціалізація «Соціальна педагогіка»
Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини, освітня програма «Освітні, педагогічні науки (Соціально-виховна і культурно-дозвіллева діяльність у закладах освіти і громадах)»	Львівський національний університет імені Івана Франка, освітня програма «Соціально-психологічна реабілітація»

Джерело: складено автором на основі [54, с. 25-32].

На основі проведеного аналізу зазначених освітньо-професійних програм та їх систематизації за науковими галузями можна зробити висновок, що підготовку фахівців соціально-педагогічної сфери в Україні нині здійснюють за двома галузями знань 01 Освіта/Педагогіка (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки) та 23 Соціальна робота (спеціальність 231 Соціальна робота). Однак, в процесі аналізу освітніх програм було з'ясовано, що лише деякі із них передбачають можливе подальше працевлаштування своїх випускників у органах державної влади або місцевого самоврядування для роботи з дітьми та молоддю.

Зауважимо, що нині існує потреба у соціально-педагогічних фахівцях. Така потреба обумовлена подіями у ХХ столітті, яке вважають «століттям глобальних перетворень і конфліктів» [54, с. 8] та трансформаційними процесами у ХХІ столітті. Трансформаційні процеси, які нині тривають у світі відображають завершення перехідного етапу до цифрового суспільства.

Професійна діяльність у соціально-педагогічній сфері для власного становлення пройшла певний шлях: діяльність професійних асоціацій, підтримка аксіологічних основ, розробка професійних стандартів та принципів, створення та функціонування відповідних закладів освіти та трудова діяльність певної групи осіб [20].

Аналіз вищої освіти фахівців служби у справах дітей за експериментальною базою дослідження знаходиться у додатку А.

На підставі проведено аналізу можна зробити висновок, що більшість фахівців служб у справах дітей не мають профільної освіти, зокрема за спеціальностями 011 Освітні, педагогічні науки або 231 Соціальна робота. Фактично представники служби у справах дітей, яка є експериментальною базою мають педагогічну або психологічну вищу освіту, але особливістю роботи у таких службах є специфічна взаємодія із дітьми, а тому важливим є наявність не просто вищої освіти, а вищої фахової освіти соціально-педагогічного спрямування.

Нова парадигма соціальних сервісів, яка почала впроваджуватися в Україні нині визначає вектор системної соціально-педагогічної підготовки майбутніх фахівців. В даному випадку фахівець буде одним із головних суб'єктів соціально-педагогічної діяльності таких соціальних сервісів, адже він надалі надаватиме соціальні, психосоціальні та педагогічні послуг. Варто зауважити, що специфіка роботи у службах у справах дітей все ж потребує не тільки наявності спеціальних компетентностей, а й особистісних якостей. Саме набуті знання, уміння та навички в процесі навчання, особисті якості допоможуть майбутньому соціально-педагогічному фахівцю враховувати специфіку соціальної групи дітей та батьків, які потрапили у складні життєві обставини.

На нашу думку найбільш вдалим є вирішення питання із підготовки соціально-педагогічних кадрів для служб у справах дітей через підготовку соціальних фахівців широкого професійного профілю, які досконало володіють загальними, міжгалузевими, спеціальними та інтегральною компетентністю та вміють поєднувати їх на практиці. Безперечно, фахівець служби у справах дітей є посередником між дитиною, батьками або іншими її законними представниками, закладом освіти та соціальними службами, які мають на меті подбати про фізичне та моральне благополуччя дитини та її родини [28].

Однак, важливу роль окрім професійної підготовки фахівців служб у справах дітей відіграє і підвищення кваліфікації. Тому вважаємо, що підвищення кваліфікації фахівців таких служб має забезпечити не лише вивчення новітніх локальних практик управління соціально-педагогічною сферою, отримання нових теоретико-методологічних знань чи розвиток наявних компетентностей, а формування вузькопрофільних соціально-педагогічних умінь та навичок до вирішення професійних питань. Перепідготовка фахівців служб у справах дітей та сприяння розвитку у них новітніх соціально-педагогічних компетентностей може відбуватися різними шляхами, такими як:

- здобуття другої вищої освіти;
- навчання за сертифікатними програмами вишів;
- неформальна освіта;
- проходження курсів підвищення кваліфікації.

Нині в Україні триває розбудова системи підготовки професійних соціальних кадрів для різноманітних наукових галузей та сфер людського життя. Підготовка здійснюється за різними рівнями, освітніми програмами, спеціальностями та спеціалізаціями, але всі вони отримують необхідні знання у суспільно-гуманітарному напрямі. В багатьох вітчизняних університетах функціонують профільні кафедри із соціальної роботи, соціальної педагогіки, практичної психології, соціальної освіти тощо. Відповідно можна зробити висновок, що підготовка соціальних фахівців є потребою вітчизняного ринку праці, а тому проаналізуємо соціальне замовлення в контексті досліджуваного феномену.

2.2. Соціальне замовлення на педагогічні кадри для служб у справах дітей

Форсований розвиток суспільства загалом, і українського зокрема, відбувається через соціально-економічні, політичні та соціокультурні перетворення, що призводять до формування соціального замовлення на відповідні кадри. Кризові явища, які нині відбуваються в Україні посилюють контексті діяльність служб у справах дітей, а відповідно з'являється потреба у висококваліфікованих соціальних кадрах, які здатні вирішувати відповідні соціокультурні проблеми.

Так, у соціальних ініціативах, які висуваються вищими органами влади наголошується потреба на розвитку соціокультурних систем та інституційній ролі кожного працівника таких соціальних сервісів, які мають стати агентами організаційних перетворень та допомагати у вирішенні різноманітних проблем, в тому числі і соціально-педагогічних [24]. Враховуючі подібні

центральні положення виникає соціальне замовлення, яке ґрунтується на результативності дій нинішніх соціальних сервісів (в т. ч. служби у справах дітей) та регіональних особливостях. Наприклад, у центрально-східному економічному регіоні буде більш підвищений попит на соціальних фахівців у зв'язку із військовою агресією на сході України.

У цьому світлі вбачаємо необхідність в межах дослідження провести аналіз соціального замовлення на соціально-педагогічних працівників для служб у справах дітей. Розпочнемо зі статистичного аналізу.

За даними Державної служби статистики України [58] (додаток Б) в нашій державі налічується 281 заклад вищої освіти. Однак за даними, які наведені у Єдиній державній електронній базі з питань освіти станом на початок третього кварталу 2021 року в Україні було зареєстровано 996 закладів, з них 831 заклад вищої освіти та 165 наукових установ [59, с. 10].

Регіональний розподіл кількості закладів вищої освіти в Україні за місцем їх фактичного розташування виглядає наступним чином (Рис. 2.2).

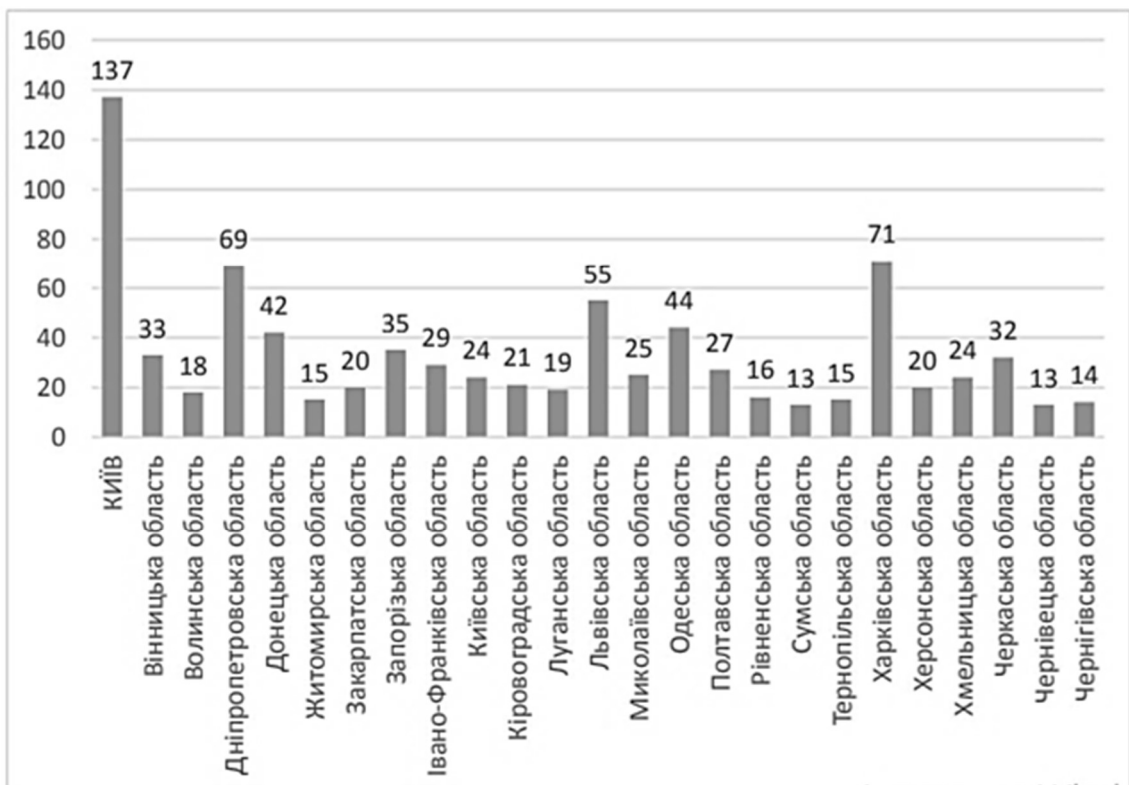

Рис. 2.2. Регіональний розподіл закладів вищої освіти в Україні

Джерело: [59, с. 11].

За даними Національного агентства забезпечення якості вищої освіти підготовка соціальних фахівців відбувається в межах галузі знань 23 Соціальна робота. Кількісний показник здобувачів вищої освіти за даною галуззю знань, станом на 2020 та 2021 рр., відобразимо у Табл. 2.3 та Табл. 2.4 відповідно.

Таблиця 2.3

Кількісний показник здобувачів вищої освіти за галуззю знань

23 Соціальна робота станом на 01.10.2020 р.

Спеціальність	Форма навчання		Форма замовлення				Загалом
	Денна	Заочна	Бюджет		Контракт		
			денна	заочна	денна	заочна	
Галузь знань 23 Соціальна робота							
231 Соціальна робота	5279	3314	2970	814	2309	2500	8593
232 Соціальне забезпечення	1249	208	592	53	657	155	1457
Всього здобувачів за галуззю знань							10050

Джерело: складено автором на основі [60, с. 33].

Таблиця 2.4

Кількісний показник здобувачів вищої освіти за галуззю знань

23 Соціальна робота станом на 01.10.2021 р.

Спеціальність	Форма навчання		Форма замовлення				Загалом
	Денна	Заочна	Бюджет		Контракт		
			денна	заочна	денна	заочна	
Галузь знань 23 Соціальна робота							
231 Соціальна робота	4800	2355	2602	667	2198	1688	7155
232 Соціальне забезпечення	1477	100	647	25	830	75	1577
Всього здобувачів за галуззю знань							8732

Джерело: складено автором на основі [59, с. 24].

Окремо зупинімо свою увагу на тому, що різноманітних соціальних фахівців, зокрема соціально- педагогічного напрямку, здійснюють 1/3 всіх закладів вищої освіти, що зареєстровані та провадять свою діяльність в Україні. Якщо більш точно вказати статистичні показники, то підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота здійснює 113 закладів вищої освіти, а за спеціальністю 232 Соціальне забезпечення – 22 заклади вищої освіти.

Загальний обсяг видатків на державне замовлення фахівців у 2021 році скла більше 185 тис. осіб. На підготовку фахівців у закладах вищої освіти за галуззю знань 23 Соціальна робота, першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, було виділено 3139 бюджетних місця, що складає 3,64% від загальної кількості державного замовлення.

За статистичними даними [59; 60] можна зробити аналіз, що не дивлячись на підвищення рівня соціального замовлення на соціальні кадри, зокрема соціально-педагогічного напрямку, є тенденція до зменшення кількості здобувачів вищої освіти за галуззю знань 23 Соціальна робота. Акцентуємо увагу, що до даного статистичного аналізу не увійшли показники підготовки фахівців соціальної та соціально-педагогічної сфери, що відбувається в межах інших галузей знань та спеціальностей.

Низхідна тенденція кількості здобувачів вищої освіти за даною галуззю знань на нашу думку можна пояснити:

- євроінтеграційними процесами, що призводять до міграції молоді закордон для здобуття освіти;
- зміна соціально-демографічних показників у зв'язку із військовою агресією на сході України та старінням населення;
- неправильним уявленням абітурієнтами подальшої професійної діяльності після завершення навчання у виші за галуззю 23 Соціальна робота;
- рівнем реалізації державної освітньої та соціальної політики;
- тощо.

Якщо застосувати регіональний контекст до аналізу соціального замовлення держави на соціально-педагогічні кадри в межах даного дослідження, то у результаті виявиться, що на території Дніпропетровської області лише декілька закладів вищої освіти надають освітні послуги з підготовки соціальних фахівців, зокрема для служб у справах дітей. Відобразимо інформацію по підготовці фахівців із соціальною освітою в Дніпропетровській області у вигляді таблиці (Табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Підготовка фахівців із соціальною освітою в Дніпропетровській області

Назва закладу вищої освіти та форма власності	Ступінь вищої освіти	Спеціальність	Назва освітньої програми
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (державний)	бакалавр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
	магістр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
Донбаський державний педагогічний університет (державний)	бакалавр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
	бакалавр	232 Соціальне забезпечення	Соціальне забезпечення
	магістр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
Криворізький державний педагогічний університет (державний)	бакалавр	231 Соціальна робота	Соціальна робота, спеціалізація: Соціальна педагогіка
	магістр	011 Освітні, педагогічні науки	Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»	бакалавр	231 Соціальна робота	Соціальна та молодіжна робота
Приазовський державний технічний університет (державний)	бакалавр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
	магістр	231 Соціальна робота	Соціальна робота
Український державний хіміко-технологічний університет (державний)	бакалавр	232 Соціальне забезпечення	Соціальне підприємництво

Університет імені Альфреда Нобеля (приватний)	бакалавр	231 Соціальна робота	Психосоціальна допомога та реабілітація
	магістр	231 Соціальна робота	Соціально-педагогічна діяльність
Університет митної справи та фінансів (державний)	бакалавр	232 Соціальне забезпечення	Соціальне забезпечення
	магістр	232 Соціальне забезпечення	Управління соціальною безпекою

Джерело: складено автором.

Аналіз підготовки соціальних фахівців у Дніпропетровській області, зокрема для служб у справах дітей показує, що лише два заклади вищої освіти (Криворізький державний педагогічний університет та Університет імені Альфреда Нобеля) забезпечують підготовку соціально-педагогічних кадрів, яких наразі потребують соціальні сервіси.

На думку Ж. Петрочко, соціальне замовлення являє собою комплекс заходів спрямованих на придбання соціальних послуг за рахунок видатків державного бюджету для осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах на конкурсній основі [61, с. 241]. Нам імпонує дане трактування поняття, проте на нашу думку соціальне замовлення стосується більше закупівлі освітніх послуг за рахунок державного бюджету для підготовки відповідних фахівців.

Беззаперечно, що у зв'язку із збільшенням локальних та глобальних кризових явищ виникає потреба у підготовці соціальних кадрів, тому щорічно збільшується соціальне замовлення. Основним питанням, яке нині потребує роз'яснення – встановлення чітких та регламентованих норм підготовки фахівців із соціальною освітою для кожної сфери суспільного життя, оскільки соціальна робота у різних сферах реалізується по різному і вимагає вузькоспеціальних компетентностей. Єдиним спільним для всіх соціальних фахівців є соціономічний характер їх професійної діяльності.

Діяльність служб у справах дітей вимагає активної й професійної роботи з дітьми, учнівською та студентською молоддю, їх батьками щодо захисту прав дітей та охорони материнства, що потребує наявності специфічних соціально-педагогічних компетентностей та різногалузевих знань для надання соціальної допомоги, психосоціальної підтримки, педагогічного супроводу та соціально-педагогічного консультування. Тому на нашу думку існує потреба в наявності у представників служб у справах дітей необхідних педагогічних знань та навичок, які б вони могли застосовувати на практиці.

Висновки до другого розділу

Підсумовуючи вище викладений матеріал зауважимо, що професійна підготовка майбутніх співробітників служб у справах дітей відповідати сучасним запитам українського суспільства враховуючи всі економічні, політичні, соціальні проблеми та військові конфлікти. Особлива роль в підтримці дитини з боку держави відводиться саме таким службам, а тому важливим є не просто їх функціонування, а й концептуальна відповідність встановленим вимогам та готовність надавати комплексну допомогу.

Закономірним, на нашу думку, є процес розширення професійних меж надання соціально-педагогічної допомоги, реформування системи соціальних сервісів сприяє використанню новітніх техніко-технологічних моделей та практик соціально-педагогічної, психосоціальної та педагогічної діяльності, залученню нових клієнтів та розширенню спектру соціально-педагогічних послуг.

Соціальне замовлення на фахівців соціально-педагогічної сфери нині присутнє і варіюється в залежності від регіональних особливостей та потреб ринку праці. У вітчизняному освітньому просторі підготовка соціальних фахівців відбувається за різними спеціальностями, а тому її можна вважати міжгалузєвою. У переважній більшості підготовка майбутніх соціальних та соціально-педагогічних фахівців здійснюється в межах галузі знань 23

Соціальна робота, проте існують й інші освітні практики з підготовки фахівців за іншими спеціальностями та галуззями знань.

Принциповим питанням діяльності служб у справах дітей нині є педагогічний компонент, яким в обов'язковому порядку має володіти кожен фахівець такої служби. Здійснюючи соціально-педагогічний супровід фахівці служб відповідають за психологічну підтримку дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, створення сприятливих умов для соціалізації в новому середовищі або ресоціалізації після розв'язання складних життєвих ситуацій та соціально-педагогічний супровід дитини, який впливає на подальше навчання, всебічний розвиток та виховання дитини.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

3.1. Тренінгова програма підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей

Тренінг та тренінгові програми є інноваційними формами навчання, які нині активно використовуються у формальній та неформальній освіті. Так, на думку Ю. Смельянова тренінг є групою методів особистісного розвитку здібностей до навчання й оволодіння новим видом діяльності [63, с. 183].

Саме тому автором обрано тренінгову програму як форму підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей. До основних елементів тренінгової програми для підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей відносимо – тему, мету, взаємозв'язок із науковими галузями та їх спеціальностями, обсяг, завдання, очікувані результати, набуті компетентності та структуру.

В межах дослідження кожен із запропонованих елементів тренінгової програми варто проаналізувати.

Передусім варто визначити тему тренінгової програми. Безсумнівно, що тема тренінгу залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх факторів, які й впливають на визначення тематики тренінгової програми. Пропонуємо наступну тему тренінгової програми як ***«Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент»***.

Визначена тема дозволяє визначити наступну мету, яка на нашу думку має полягати в ознайомленні з новітніми технологіями соціально-педагогічного консультування, підвищенні рівня соціальної та управлінської компетентностей, пошуку на основі відповідних локальних практик новітніх інструментів управління соціально-педагогічними аспектами у соціальних сервісах та сприянні формуванню педагогічної компетентності.

Зупинимо свою увагу на взаємозв'язку тренінгової програми із науковими галузями та їх спеціальностями. Вважаємо, що запропонована тренінгова програма за темою «Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент» пов'язана із такими спеціальностями як: 011 Освітні, педагогічні науки, 028 Менеджмент соціокультурної діяльності, 053 Психологія, 054 Соціологія, 073 Менеджмент, 231 Соціальна робота, 232 Соціальне забезпечення, 281 Публічне управління та адміністрування.

Важливим етапом в процесі реалізації тренінгової програми є оволодіння представники служб у справах дітей наступними фаховими компетентностями:

вміння:

- виявляти соціально значимі проблеми та встановлювати їх причинно-наслідкові зв'язки;
- проводити соціально-педагогічні консультації та здійснювати педагогічний супровід;
- будувати професійні зв'язки та активно використовувати їх під час взаємодії із різними групами клієнтів або іншими органами влади, підприємства, установами, організаціями;
- неупереджено здійснювати інституційний внутрішній аудит діяльності служби та надавати оцінку якості виконання повноважень колегами;
- критично опрацьовувати інформацію, надавати їй оцінки та визначати соціальні або соціально-педагогічні наслідки;

здатність:

- використовувати на практиці сучасних теорій, методик, технологій та методологій освітніх, педагогічних та соціальних наук;
- використовувати методи діагностування, прогнозування та моделювання задля вирішення питань під час професійної діяльності;

- проводити організаційні перетворення структури служб, приймати відповідні управлінські рішення міжгалузевого характеру та відповідати за них;
- встановлювати партнерські та кроссекторальні зв'язки;
- виявляти ініціативу та використовувати інноваційні техніки соціально-педагогічної діяльності під час виконання посадових обов'язків.

На нашу думку оптимальним є тренінговий курс розрахований на 30 годин (1 кредит за Європейською кредитно-модульною системою). В межах 30 годин можна передбачити 12 годин аудиторної (очної) роботи та 18 годин самостійної роботи.

Цільовою групою тренінгової програми є фахівці служб у справах дітей, які функціонують при органах місцевого самоврядування.

Тренінгова програма, також сприяє розвитку гнучких та професійних навичок необхідних для виконання робочих завдань. Визначимо основні гнучкі та професійні навички, які будуть удосконалюватися в процесі проходження програми у Табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Гнучкі та професійні навички, що розвиваються у процесі проходження розробленої тренінгової програми

Гнучкі навички (soft-skills)	Професійні навички (hard-skills)
<ul style="list-style-type: none"> - вирішення проблем; - відповідальність; - гнучкість; - командна робота; - комунікація; - лідерство; - мотивація; - прийняття рішень; - стресостійкість. 	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз; - дедукція; - індукція; - процесуальність; - робота із обладнанням; - синтез; - систематизація знань; - технічні навички; - управління процесами.

Джерело: складено автором.

Національне агентство України з питань державної служби визначає наступні напрями професійного навчання та підвищення кваліфікації посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування: вивчення основних нормативних актів щодо захисту прав людини, осіб з інвалідністю, гендерна рівність, дотримання прав людини, електронне урядування, лідерство, написання проєктних заявок на гранти, політика цифрового розвитку, протидія торгівлі людьми, публічна інформація, реінтеграція тимчасово окупованих територій, соціальний захист населення, сприяння змін на локальну рівні, стандарти захисту персональних даних, територіальна організація влади, цифрова грамотність тощо [62].

Напрямами запропонованими Національним агентством України з питань державної служби, які відповідають тематиці запропонованої тренінгової програми є:

- дотримання прав людини;
- написання проєктних заявок на гранти;
- соціальний захист населення;
- сприяння змін на локальну рівні;
- територіальна організація влади.

Основними принципами реалізації розробленої автором тренінгової програми «Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент» вважаємо:

- активність;
- гуманізм;
- добровільність;
- науковість;
- рівність.

Варто передбачати для тренінгової програми очікувані результати. В процесі навчання фахівці служб у справах дітей навчатимуться:

- визначати роль та педагогічні завдання власної професійної діяльності задля раннього виявлення, надання послуг та педагогічного супроводу дитини або її законних представників, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- використовувати основні інструменти управління соціально-педагогічною діяльністю;
- висвітлити особливості побудови конструктивного діалогу та пошуку нових шляхів комунікації із клієнтами;
- встановлювати основними соціально-педагогічні ідеї на різних етапах історії людства;
- основам написання проєктних заявок для отримання грантів або участі у соціальних ініціативах;
- розглядати концептуальні аспекти надання послуг для вразливих груп населення, які були розроблені в соціальних сервісах та впроваджуються на різних рівнях.

Таймінг запропонованої тренінгової програми розміщено у Додатку В. Структуру тренінгової програми пропонуємо відображено у Табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Структура тренінгової програми «Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент»

Найменування	Опис	Кількість годин	
		очно	самостійна робота
Модуль 1. Теорія соціально-педагогічної діяльності	Ознайомлення із особливостями зародження, становлення і розвитку соціально-педагогічних ідей на різних етапах розвитку суспільства, із врахуванням економічних, політичних та соціокультурні аспекти.	2	3
Модуль 2. Соціальні комунікації та етика соціально-педагогічної роботи	Поглиблення знань із основ професійної етики, побудови конструктивного діалогу та розвиток навичок їх	1	3

	застосування у професійній діяльності.		
Модуль 3. Інноваційні моделі надання послуг	Аналіз локальних новітніх практик послуг для вразливих груп населення, які були розроблені та впроваджуються в різних соціальних сервісах, визначення переліку соціально-педагогічних послуг служб у справах дітей	2	3
Модуль 4. Педагогіка та педагогічний менеджмент	Аналіз провідних педагогічних систем, методів та методик, зокрема соціально-виховного і дидактичного спрямування, ознайомлення із основами управління освітніми інституціями та оволодіння заданістю приймати управлінські рішення із міжгалузевим характером взаємодії суб'єктів соціально-педагогічної сфери	5	5
Модуль 5. Проектний менеджмент у соціально-педагогічній сфері	Оволодіння основами соціально-педагогічного моделювання ситуацій та написання соціально корисних проєктів задля вирішення нагальних питань клієнтів.	2	4
РАЗОМ:		12	18
ВСЬОГО:		30 годин	

Джерело: складено автором.

Саме тому автором обрано тренінгову програму як форму підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей. До основних елементів тренінгової програми для підвищення педагогічної компетентності фахівців служб у справах дітей відносимо – тему, мету, взаємозв'язок із науковими галузями та їх спеціальностями, обсяг, завдання, очікувані результати, набуті компетентності та структуру.

В межах дослідження кожен із запропонованих елементів тренінгової програми варто проаналізувати.

Передусім варто визначити тему тренінгової програми. Безсумнівно, що тема тренінгу залежить від ряду зовнішніх та внутрішніх факторів, які й впливають на визначення тематики тренінгової програми. Пропонуємо наступну тему тренінгової програми як **«Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент»**.

Визначена тема дозволяє визначити наступну мету, яка на нашу думку має полягати в ознайомленні з новітніми технологіями соціально-педагогічного консультування, підвищенні рівня соціальної та управлінської компетентностей, пошуку на основі відповідних локальних практик новітніх інструментів управління соціально-педагогічними аспектами у соціальних сервісах та сприянні формуванню педагогічної компетентності.

3.2. Методичні рекомендації працівникам служб у справах дітей з самовдосконалення педагогічної компетентності

Аналіз наукових праць І. Зверевої, О. Крокінської, І. Миговича, В. Поліщук, С. Толстоухової та інших [15; 37; 31] із проблеми післядипломної освіти та самовдосконалення соціальних фахівців слугує підставою для висновку, що в Україні на сучасному етапі оптимальною є поліструктурна модель професійного самовдосконалення соціальних працівників. Відповідно до цієї моделі, авторами спеціальних програм і основними їх виконавцями є державні освітні, наукові або соціальні установи та неурядові організації, зокрема такі, як (Рис. 3.1):

- заклади вищої освіти, які здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації відповідних фахівців за акредитованими освітніми програмами;
- міжвідомчі регіональні центри підвищення кваліфікації і перепідготовки;
- навчальні центри із професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації;

- неурядові організації (громадські об'єднання та благодійні фонди);
- професійні асоціації соціальних працівників і соціальних педагогів;
- різноманітні соціальні агенції;
- центри зайнятості;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- тощо.

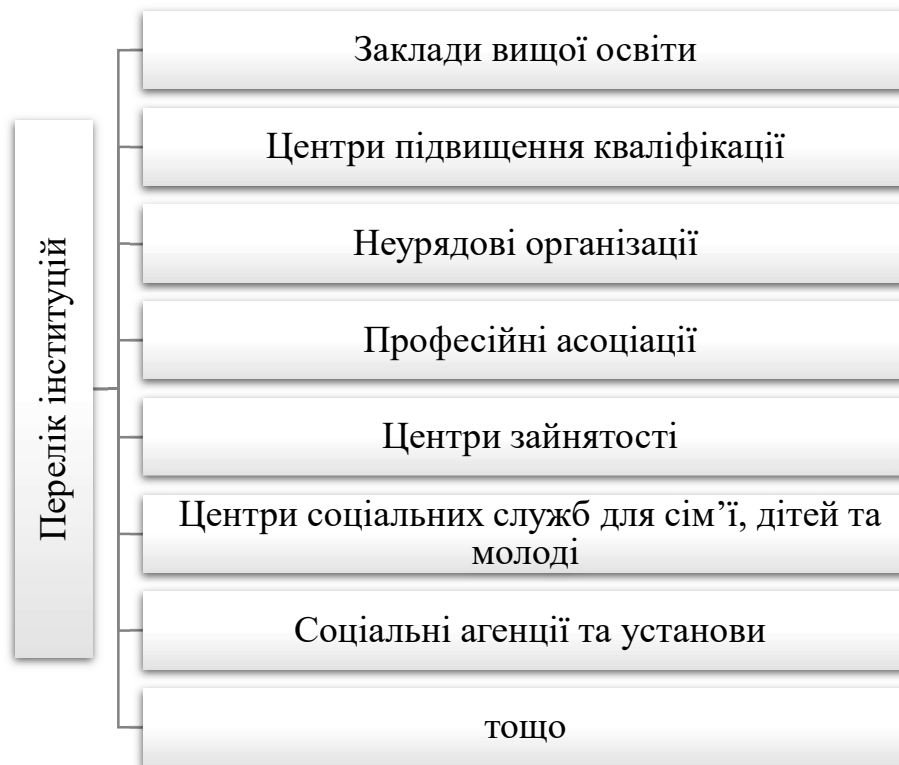

Рис. 3.1. Інституції, які сприяють професійному самовдосконаленню соціальних працівників

Джерело: складено автором на основі [15; 37; 31]

В межах дослідження варто відзначити, що питання надання системної методичної та інформаційної підтримки із соціально значущої тематики для професійного самовдосконалення фахівців соціальних сервісів, підвищення професійної кваліфікації соціально-педагогічних кадрів та професійної готовності фахівців із соціальної або соціально-педагогічною освітою належить до повноважень Державного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [65].

Таким чином, можемо запропонувати методичні рекомендації, що полягають у використанні таких форм самовдосконалення педагогічної компетентності для працівників служб у справах дітей:

1) вивчення та апробація вітчизняного та зарубіжного досвіду соціально-педагогічної діяльності із дітьми, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Сьогодні є можливість за допомогою мережі інтернет бути учасником різноманітних міжнародних та національних програм, конференцій, круглих столів, семінарів тощо. Це можливість долучатися до найактуальніших подій, що відбуваються в галузі соціально-педагогічної роботи та конкретно соціальних служб. Вивчення позитивного досвіду, кращих практик роботи з дітьми та молоддю, з сім'ями, сприятиме поглибленню самоосвіти, підвищенню рівня сформованості педагогічної компетентності фахівців.

2) відвідування курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів.

Інформальною освітою – тобто освітою протягом усього життя, мають займатися усі люди, а працівники соціальної, соціально-педагогічної, освітньої сфери особливо. Все, що стосується освіти, виховання та навчання дітей та молоді має здійснюватися в інноваційний спосіб. Для цього усім фахівцям зазначених сфер необхідно своєчасно і систематично підвищувати власну професійну компетентність. В Україні досить потужна система перепідготовки кадрів, післядипломної освіти тощо. Отже, варто лише бажання працівників, щоб опановувати нові інноваційні технології професійної діяльності, надаванні соціальних та соціально-педагогічних послуг різни категоріям населення.

3) розвиток професійних компетентностей та поглиблення дидактичних, методичних, психолого-педагогічних, загальнокультурних знань у професійній сфері діяльності.

Підвищення професійної компетентності має носити науковий характер, адже робота з дітьми, особливо з тими, що потрапили у складні

життєві обставини, зазнали багато горя та переживань, вимагає не лише емпатійності, але й науково обґрунтованих дій. Особливо це актуально в царині правових документів, адже держава, перш за все, забезпечує дотримання прав та свобод дитини.

Разом з тим, кожен фахівець, який обрав собі роботу з дітьми, молоддю, родиною, має сам для себе знайти оптимальні шляхи удосконалення власної професійної компетентності, зокрема й педагогічної. Повністю погоджуємося із аналізованими вище науковими доробками, що педагогічна компетентність є основною у професійній діяльності з дітьми. Служба у справах дітей має безпосередній контакт з такими клієнтами, які потребують професійної допомоги.

Висновки до третього розділу

Вище викладена інформація дозволяє зробити висновок, що існує багато варіантів для формування педагогічної компетентності за допомогою здобуття додаткової освіти, навчання за сертифікатною програмою, проходження курсів підвищення кваліфікації педагогічними кадрами або неформальна освіта. Разом із тим оптимальними формувати розвитку педагогічного аспекту професійної діяльності працівників служб у справах дітей вважаємо тренінгові програми та самовдосконалення.

Розроблена авторська тренінгова програма в рамках дослідження акцентує свою увагу на ознайомленні з новітніми технологіями соціально-педагогічного консультування, підвищенні рівня гнучких та професійних компетентностей, пошуку на основі відповідних локальних практик новітніх інструментів управління соціально-педагогічними аспектами у соціальних сервісах та сприянні формуванню педагогічної компетентності у фахівців служб у справах дітей.

На нашу думку, беззаперечним є необхідність використання фахівцями служб у справах дітей педагогічних компетентностей задля комплексного

вирішення психосоціальних, побутових, психоемоційних, соціокультурних проблем дитини та здійснення над нею певного педагогічного патронажу.

Не менш важливим є й процес самовдосконалення соціально-педагогічних фахівців. Не кожен професіонал здатен визнати потребу до самовдосконалення, проте робота в системі органів місцевого самоврядування та з дітьми потребує особливого ставлення до власної професійної діяльності. Самовдосконалення, на нашу думку, є основою для самореалізації. Робота з дітьми та молоддю є динамічним процесом, який змінюється під впливом різноманітних факторів та чинників, тому самовдосконалення повинно займати особливе місце у роботі представників служб у справах дітей.

Проблема самовдосконалення посідає окремі місце в педагогічному дискурсі. Відомі українські педагоги-новатори В. Сухомлинський та К. Ушинський підтримували ідею самовдосконалення, оскільки вбачали нерозривний зв'язок між вихованням та самовихованням, що є основою для самовдосконалення особистості.

Нині у вітчизняному освітньому просторі підтримується поліструктурна модель професійного самовдосконалення фахівців соціальних сервісів, за якою основу професійного самовдосконалення складають спеціально розроблені державними освітніми та соціальними інститутами навчальні програми, авторські курси тощо. Потребують уточнень та регламентації підходи та зміст підвищення кваліфікації фахівців служб у справах дітей у напрямку соціально-педагогічної діяльності.

ВИСНОВКИ

Основною метою діяльності служби у справах дітей є надання комплексної психосоціальної допомоги та педагогічного супроводу дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Роль служби у справах дітей передбачає її безпосередню участь в виховному, соціалізуючому процесах.

Основними джерелами, які визначають права, обов'язки, повноваження та функції служб у справах дітей є чинні нормативні акти, такі як: Закони України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про освіту», «Про основні засади молодіжної політики», «Про соціальні послуги» тощо.

Встановлено, що служби у справах дітей є міжгалузевою структурою, яка тісно пов'язана із такими науковими галузями як: соціальна педагогіка, вікова та соціальна психологія, загальна педагогіка, державне управління, а її представники мають володіти універсальними компетентностями задля комплексного вирішення соціальної, психологічних, побутових та педагогічних проблем дитини. Тому є потреба у дослідженні ролі професійної підготовки фахівців для служб у справах дітей, що обумовлює вирішення даного питання у наступному розділі.

Підсумовуючи вище викладений матеріал зауважимо, що професійна підготовка майбутніх співробітників служб у справах дітей відповідати сучасним запитам українського суспільства враховуючи всі економічні, політичні, соціальні проблеми та військові конфлікти. Особлива роль в підтримці дитини з боку держави відводиться саме таким службам, а тому важливим є не просто їх функціонування, а й концептуальна відповідність встановленим вимогам та готовність надавати комплексну допомогу.

Закономірним, на нашу думку, є процес розширення професійних меж надання соціально-педагогічної допомоги, реформування системи соціальних сервісів сприяє використанню новітніх техніко-технологічних моделей та

практик соціально-педагогічної, психосоціальної та педагогічної діяльності, залученню нових клієнтів та розширенню спектру соціально-педагогічних послуг.

Соціальне замовлення на фахівців соціально-педагогічної сфери нині присутнє і варіюється в залежності від регіональних особливостей та потреб ринку праці. У вітчизняному освітньому просторі підготовка соціальних фахівців відбувається за різними спеціальностями, а тому її можна вважати міжгалузевою. У переважній більшості підготовка майбутніх соціальних та соціально-педагогічних фахівців здійснюється в межах галузі знань 23 Соціальна робота, проте існують й інші освітні практики з підготовки фахівців за іншими спеціальностями та галуззями знань.

Принциповим питанням діяльності служб у справах дітей нині є педагогічний компонент, яким в обов'язковому порядку має володіти кожен фахівець такої служби. Здійснюючи соціально-педагогічний супровід фахівці служб відповідають за психологічну підтримку дитини, яка опинилася у складних життєвих обставинах, створення сприятливих умов для соціалізації в новому середовищі або ресоціалізації після розв'язання складних життєвих ситуацій та соціально-педагогічний супровід дитини, який впливає на подальше навчання, всебічний розвиток та виховання дитини.

Вище викладена інформація дозволяє зробити висновок, що існує багато варіантів для формування педагогічної компетентності за допомогою здобуття додаткової освіти, навчання за сертифікатною програмою, проходження курсів підвищення кваліфікації педагогічними кадрами або неформальна освіта. Разом із тим оптимальними формувати розвитку педагогічного аспекту професійної діяльності працівників служб у справах дітей вважаємо тренінгові програми та самовдосконалення.

Розроблена авторська тренінгова програма в рамках дослідження акцентує свою увагу на ознайомленні з новітніми технологіями соціально-педагогічного консультування, підвищенні рівня гнучких та професійних компетентностей, пошуку на основі відповідних локальних практик новітніх

інструментів управління соціально-педагогічними аспектами у соціальних сервісах та сприянні формуванню педагогічної компетентності у фахівців служб у справах дітей.

На нашу думку, беззаперечним є необхідність використання фахівцями служб у справах дітей педагогічних компетентностей задля комплексного вирішення психосоціальних, побутових, психоемоційних, соціокультурних проблем дитини та здійснення над нею певного педагогічного патронажу.

Не менш важливим є й процес самовдосконалення соціально-педагогічних фахівців. Не кожен професіонал здатен визнати потребу до самовдосконалення, проте робота в системі органів місцевого самоврядування та з дітьми потребує особливого ставлення до власної професійної діяльності. Самовдосконалення, на нашу думку, є основою для самореалізації. Робота з дітьми та молоддю є динамічним процесом, який змінюється під впливом різноманітних факторів та чинників, тому самовдосконалення повинно займати особливе місце у роботі представників служб у справах дітей.

Проблема самовдосконалення посідає окремі місце в педагогічному дискурсі. Відомі українські педагоги-новатори В. Сухомлинський та К. Ушинський підтримували ідею самовдосконалення, оскільки вбачали нерозривний зв'язок між вихованням та самовихованням, що є основою для самовдосконалення особистості.

Нині у вітчизняному освітньому просторі підтримується поліструктурна модель професійного самовдосконалення фахівців соціальних сервісів, за якою основу професійного самовдосконалення складають спеціально розроблені державними освітніми та соціальними інститутами навчальні програми, авторські курси тощо. Потребують уточнень та регламентації підходи та зміст підвищення кваліфікації фахівців служб у справах дітей у напрямку соціально-педагогічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. для студентів. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Веретенко Т. Вступ до спеціальності: соціальна педагогіка: модуль: навч. посіб. Київ: Київський у-т імені Бориса Грінченка, 2011. 124 с.
3. Винославська О. Психологія: Навчальний посібник. Київ: ІНКОС, 2005. 352 с.
4. Волинець, Л. Соціальні проблеми дитинства в сучасній Україні. Національна безпека і оборона. 2001. № 3. С. 34-38.
5. Декларація прав дитини Генеральної асамблеї ООН. Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (дата звертання: 12.12.2021).
6. Демінський О. Дидактичні засади оптимізації навчально-тренувального процесу в системі підготовки спортсменів: дис. доктора пед. наук за спец. 13.00.09. Київ, 2003. 455 с.
7. Енциклопедія освіти / головн. ред.: В. Г. Кремінь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Завацька Л. Технології професійної діяльності соціального педагога : навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 240 с.
9. Закон України від 13.01.2005 року № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звертання: 17.11.2021).
10. Закон України від 24.01.1995 року № 20/95-ВР «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text> (дата звертання: 23.12.2021).
11. Зверєва І. Про проект «Соціальна освіта в Україні». Практична психологія та соціальна робота. 1998. № 5.

12. Конституція України від 28.06.1996 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звертання: 23.12.2021).
13. Лукашевич М. Теорія і методи соціальної роботи : навч. посіб. для вузів. 2-е вид., доп. і випр. Київ: МАУП, 2003. 168 с.
14. Мартовицька Н. Ефективні складові системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Великій Британії. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2013. URL: <https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/02/Martovytska-N.V.-Effective-components-of-orphans-and-parentally-deprived-childrens-social-protection-in-Great-Britain..pdf> (дата звертання 09.01.2022)
15. Мигович І. Соціальна освіта в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2006. №1.
16. Мигович І. Формування системи підготовки і підвищення кваліфікації соціальних працівників: досвід, проблеми. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2004. № 2.
17. Морозова, С. Правові основи діяльності органів опіки та піклування. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. Вип. 25. С. 333-337.
18. Ноздріна О. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2006. Вип. 33. С. 262-271.
19. Науково-освітній потенціал нації: погляд у 21 столітті : антологія / упоряд.: В. Литвін, В. Андрющенко, А. Гурій та інші. Київ: Навчальна книга, 2004. Кн. 2. 672 с.
20. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за заг. ред. О.М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
21. Поліщук В. Психолого-педагогічний факультет педуніверситету як центр здійснення соціальної освіти в регіоні. Соціальна робота в Україні:

теорія і практика: посіб. для підвищення кваліфікації працівників соціальних служб для молоді. Київ: ДЦССМ, 2002. Т.3.

22. Поліщук В. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 424 с.

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2007 року №1068 «Про затвердження типових положень про службу у справах дітей». Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2007-п#Text> (дата звертання: 02.02.2022)

24. Постанова Кабінету Міністрів від 12.03.2005 року № 179 «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій». Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-п#Text> (дата звертання: 09.02.2022)

25. Закон України від 26.04.2001 року № 2145-VIII «Про охорону дитинства Закон України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звертання: 03.02.2022)

26. Закон України від 02.06.2005 року № 2623 «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звертання: 19.02.2022)

27. Закон України від 21.06.2001 року № 2558 «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звертання: 23.02.2022)

28. Горностая П., Титаренко Т. Психологія особистості: словник-довідник. Київ: Рута, 2001. 320 с.

29. Романишина Л. Теоретичні основи неперервної професійної підготовки фахівців у вищих навчальних. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби. 2010. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_5_14 (дата звертання: 14.02.2022)

30. Рудкевич Н. Методика соціально-педагогічної роботи: навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.
31. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / за заг. ред. А. Капської, І. Пінчук, С. Толстоухової. Київ: УДЦССМ, 2000. 200 с.
32. Соціальна педагогіка: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
33. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Зверевої. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 336 с.
34. Капська А., Пеша І., Міхеєва О., Соляник М. Технології соціально-педагогічної роботи з сім'ями: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 328с.
35. Толстоухова С. Стратегія і напрями розвитку соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в Україні. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2007. №1.
36. Шевців З. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.
37. Шульга Л. Підвищення якості університетської освіти: професійна та практична підготовка фахівців. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. № 1(6). Т. 2. Економічні науки. 2013. С. 335-339.
38. Никитин В. Начала социальной педагогики. Москва: Флинта, Московский психолого-социальный ин-т, 1998. 72 с.
39. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с. URL: <https://cutt.ly/YMIFAx7> (дата звертання: 06.04.2022)
40. Караман О. Сутність і зміст соціально-педагогічної роботи як категорії соціальної педагогіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. Ужгород: УжНУ. Вип. 21. С. 69-74. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5828/1/СУТНІСТЬ%20І%20ЗМІСТ>

T%20СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ%20РОБОТИ.pdf (дата звертання: 13.03.2022)

41. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua> (дата звертання: 29.04.2022)

42. Шевців З. Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 248 с.

43. Дубасенюк О. Ціннісне відношення до професіоналізму виховної діяльності. Нові технології виховання: збір. наук. статей. Київ: ІСДО, 1995. С. 145-154.

44. Закон України від 05.09.2017 року № 2145-VIII «Про освіту». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звертання: 08.05.2022)

45. Закон України від 17.01.2019 року № 2671-VIII «Про соціальні послуги». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звертання: 13.05.2022)

46. Закон України від 27.04.2021 року № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звертання: 24.05.2022)

47. Закон України від 21.05.1997 року № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звертання: 16.05.2022)

48. Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства праці і соціальної політики України від 26.05.1999 року № 34/166/88 «Про затвердження Правил опіки та піклування». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text> (дата звертання: 04.06.2022)

49. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 року № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини». Кабінет Міністрів України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п#Text> (дата звертання: 11.06.2022)

50. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю». Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text> (дата звертання: 16.06.2022)

51. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 року № 832 «Про особливості соціального захисту розлучених із сім'єю дітей, які не є громадянами України». Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/832-2016-п#Text> (дата звертання: 24.06.2022)

52. Дзіковська М. Проблема професійної підготовки фахівців у педагогічній теорії. Молодь і ринок. № 2(169). 2019. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/download/163125/162092> (дата звертання: 24.06.2022)

53. Андрусь О. Сучасні аспекти професійної підготовки студентів у технічних університетах. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. №4(2). С. 283-294.

54. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 182 с. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/6416> (дата звертання: 07.07.2022)

55. Лисоконь І. О. Теоретичний аналіз актуальних питань вищої соціальної освіти України в освітологічному дискурсі. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко ; упоряд. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. С. 7-50. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/6700> (дата звертання: 19.07.2022)

56. Панченко Л. Цінності освіти в контексті глобалізації. Філософія. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. Вип. 15. С. 158-162. URL:

http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3342/Panchenko_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звертання: 17.06.2022)

57. Закон України від 01.07.2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звертання: 30.07.2022)

58. Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 07.11.2019 року № 203-19 «Про затвердження Типових професійно-кваліфікаційних характеристик посадових осіб місцевого самоврядування». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v203-859-19#Text> (дата звертання: 28.08.2022)

59. Заклади вищої освіти України. Статистична інформація Державної служби статистики України: щорічна інформація. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата звертання: 03.08.2022)

60. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2021 рік / за заг. ред. С. Квіта. Київ: НАЗЯВО, 2022. 232 с.

61. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / за заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. Київ: НАЗЯВО, 2021. 364 с.

62. Петрочко Ж. В. Соціальне замовлення. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Соціальна політика. 2012. С. 241-244. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4151/Semyhina_sotsialne_zamovlennia.pdf?sequence=1 (дата звертання: 12.10.2022)

63. Офіційний сайт Національного агентства України з питань державної служби. URL: <https://pdr.nacs.gov.ua> (дата звертання: 03.10.2022)

64. Приходько В. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативної компетенції. Вісник Львівського університету. Серія педагогічні науки. 2005. Вип. 19. Ч. 1. С. 182-188. URL:

https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33231/23_prychodko.pdf?sequence=1
(дата звертання: 19.09.2022)

65. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2001 року № 1291
«Про розвиток центрів соціальних служб для молоді». Верховна Рада України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1291-2001-п> (дата звертання: 10.09.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

**Аналіз вищої освіти фахівців служби у справах дітей за
експериментальною базою дослідження**

Назва служби у справах дітей	Кількість штатних працівників	Критерії аналізу					
		Кількість осіб із вищою освітою	Кількість осіб із педагогічною освітою	Кількість осіб із психологічною освітою	Кількість осіб із соціальною освітою	Кількість осіб з іншою вищою освітою	Кількість осіб, що пройшли профільне підвищення кваліфікації
Служба у справах дітей Криничанської селищної ради Дніпропетровської області	14	14	6	1	1	6	4

Джерело: складено автором.

**Інформація про кількість закладів вищої освіти в розрізі років з моменту
проголошення незалежності в Україні**

Інформація подана на початок навчального року				
Роки	Кількість ЗВО, од		Кількість осіб у ЗВО, тис.	
	I-II рівень акредитації	III-VI рівень акредитації	I-II рівень акредитації	III-VI рівень акредитації
1990/91	742	149	757,0	881,3
1991/92	754	156	739,2	876,2
1992/93	753	158	718,8	855,9
1993/94	754	159	680,7	829,2
1994/95	778	232	645,0	888,5
1995/96	782	255	617,7	922,8
1996/97	790	274	595,0	976,9
1997/98	660	280	526,4	1110,0
1998/99	653	298	503,7	1210,3
1999/00	658	313	503,7	1285,4
2000/01	664	315	528,0	1402,9
2001/02	665	318	561,3	1548,0
2002/03	667	330	582,9	1686,9
2003/04	670	339	592,9	1843,8
2004/05	619	347	548,5	2026,7
2005/06	606	345	505,3	2203,8
2006/07	570	350	468,0	2318,6
2007/08	553	351	441,3	2372,5
2008/09	528	353	399,3	2364,5
2009/10	511	350	354,2	2245,2
2010/11	505	349	361,5	2129,8
2011/12	501	345	356,8	1954,8
2012/13	489	334	345,2	1824,9
2013/14	478	325	329,0	1723,7
2014/15¹	387	277	251,3	1438,0
2015/16¹	371	288	230,1	1375,2
2016/17¹	370	287	217,3	1369,4
2017/18¹	372	289	208,6	1330,0
2018/19¹	370	282	199,9	1322,3
2019/20¹	338	281	173,6	1266,1
Примітка*				
¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.				

Джерело: складено автором на основі [58].

Таймінг тренінгової програми «Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент»

Тренінгова програма «Соціально-педагогічна діяльність та педагогічний менеджмент»	
Дата	дд-мм-рррр
Місце проведення	Служба у справах дітей Криничанської селищної ради Дніпропетровської області
Час	Зміст програми
8.00-8.30	Приїзд учасників, реєстрація
8.30-9.00	Вступ. Відкриття тренінгу
9.00-11.00	Модуль 1. Теорія соціально-педагогічної діяльності
11.00-11.15	Кава-брейк
11.15-12.00	Модуль 2. Соціальні комунікації та етика соціально-педагогічної роботи
12.00-13.45	Модуль 3. Інноваційні моделі надання послуг
13.45-14.15	Обід
14.15-17.15	Модуль 4. Педагогіка та педагогічний менеджмент
17.15-17.30	Кава-брейк
17.30-19.00	Модуль 5. Проектний менеджмент у соціально-педагогічній сфері
19.00-19.30	Рефлексія та підбиття підсумків

**Тези доповіді на конференції «Сучасна освіта в реаліях та перспективах:
соціально-педагогічний аспект»**

І. Л. Кошак,
студентка першого курсу магістратури
психолого-педагогічного факультету
Криворізького державного педагогічного університету
Т. Г. Василюк,
кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Криворізького державного педагогічного університету

**ПЕДАГОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СЕРВІСНОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ**

У статті зроблено спробу проаналізувати дефініція «соціальний педагог» у контексті професійної діяльності з дітьми та молоддю. Визначено особливості педагогічної складової професійної підготовки фахівців для Національної соціальної сервісної служби.

Ключові слова: соціальні служби, фахівець по роботі з дітьми та молоддю, соціально-педагогічна компетентність.

Національна соціальна сервісна служба України утворена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 р. №783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України» та є тим центральним органом виконавчої влади, який несе відповідальність за реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей [3].

Як визначено у згаданому нормативно-правовому документі, основними функціями Національної соціальної сервісної служби України (далі – Нацслужба) є:

- реалізація політики, соціального захисту населення і захисту прав дітей;
- здійснення державного контролю під час надання соціальної підтримки та захисту прав дітей;
- методичне забезпечення та координація дій органів влади й органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дітей, проведення соціальної роботи, надання базових соціальних послуг і соціальної підтримки відповідно до потреб жителів територіальних громад [3].

Тож можемо констатувати, що виконання кожної з означених функцій Нацслужби має здійснюватися фахівцями з соціально-педагогічною компетентністю. Соціально-педагогічна компетентність – єдність теоретичної та практичної готовності особистості до здійснення професійної діяльності, зокрема з дітьми та молоддю. Відповідно, педагогічна складова професійної підготовки кадрів для соціальних сервісів визначальною.

Теоретичні аспекти професійної підготовки кадрів для Нацслужби є майже не дослідженими, що пояснюється коротким проміжком часу від нововведення до сьогодні. Проте, є чимало наукових робіт з проблем теоретичних концепцій соціально-педагогічної роботи (І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова та ін.); основ соціально-правового захисту дітей та молоді (О. Караман, І. Ковчина, Л. Мельник та ін.); розвитку форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Г. Бевз, І. Іванова, О. Молчан та ін.); організаційно-методичних основ діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (О. Вакуленко, О. Кузьменко, С. Толстоухова та ін.). Багато наукових праць присвячено висвітленню проблеми професійної підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів, наприклад, праці А. Капської, І. Козубовської, Т. Семигіної, В. Сідорова, Л. Оліфіренко та ін.

Повністю погоджуємося із О. Пожидаєвою, яка зауважує, що у зв'язку з усвідомленням високої цінності людини як об'єкта й суб'єкта суспільного розвитку, визнання суспільством вагомості та багатоаспектності системи соціалізації особистості, поліпшення соціального функціонування підростаючого покоління, попередження негативних соціальних процесів, з метою забезпечення умов саморозвитку, самоствердження особистості, підтримки і формування активної життєвої позиції, актуальності набуває розуміння значимості діяльності фахівця по роботі з дітьми [6].

Логіка нашого дослідження передбачає аналіз посади «соціальний педагог», адже, як відомо, саме соціальний педагог є посередником між дитиною, сім'єю та будь-яким іншим соціальним інститутом, як-то: заклад освіти, гуртожиток, соціальні служби тощо.

Ф. Мустаєва зазначає, що соціальний педагог – це спеціаліст, що організовує виховну роботу з дітьми, молоддю, дорослими в різних соціокультурних середовищах; вивчає психолого-педагогічні особливості особистості та її мікросередовище, визначає інтереси й потреби, відхилення в поведінці, конфліктні ситуації та надає соціальну допомогу й підтримку з метою реалізації прав і свобод клієнтів [6].

О. Безпалько пропонує визначення соціального педагога як спеціаліста, зайнятого у сфері соціально-педагогічної роботи або освітньо-виховної діяльності, що організовує взаємодію освітніх і позанавчальних установ, сім'ї, громадськості з метою створення в соціальному середовищі умов для соціальної адаптації та благополуччя в мікросоціумі дітей та молоді, їх всебічного розвитку [1].

Соціальний педагог, на думку В. Поліщук, покликаний творчо реалізовувати систему соціально-педагогічного сприяння розвитку й саморозвитку особистості, створювати умови найбільшого сприяння реалізації життєвих потреб і можливостей кожної людини [7].

В. Коваль вважає, що соціальний педагог у своїй діяльності з конкретною сім'єю або особистістю має зосереджувати зусилля на виявленні та подоланні негативних явищ, забезпечуючи превентивну профілактику різного роду відхилень (моральних, фізичних, психічних, соціальних) і бути посередником між усіма ланками діяльності суспільства [4].

Практична соціально-педагогічна діяльність є науково перетворювальною діяльністю та спрямована на реалізацію триєдиної стратегії:

- соціальний розвиток людини: збереження, підтримку, і (або) відновлення соціального статусу клієнта;

- соціалізація соціуму, педагогізація соціального середовища: перетворення соціального середовища життєдіяльності людини, організація взаємодії соціальної установи з установами освіти, культури і дозвілля, фізичної культури і спорту, громадськими структурами, ЗМІ, тощо;

- соціально-педагогічний супровід людини в соціальному середовищі як соціально-педагогічна допомога в проходженні індивідуальної соціальної траєкторії життєдіяльності кожної людини (партнера соціального педагога у вирішенні проблем, що виникають при взаємодії з соціумом).

Соціально-педагогічна компетентність розглядається як складова частина професійної й соціальної компетентності. Спираючись на точку зору В. Хухліна, перерахуємо основні компоненти соціально-педагогічної компетентності:

- забезпечення педагогічної спрямованості змісту, форм і методів, використовуваних у процесі здійснення соціально-педагогічної роботи з різними групами населення;

- здатність до вивчення медико-психолого-педагогічних умов, що впливають на особистість клієнта, її інтереси й потреби;

- організація соціально-педагогічної діяльності в соціумі, а також різних видів в співпраці дітей і дорослих;

- уміле сприяння дітям і дорослим у вирішенні особистих і соціальних проблем; запобігання правопорушенням; реабілітація та адаптація їх у соціумі;

- науково-обґрунтоване та грамотне уявлення та захист інтересів клієнтів і їх сімей у взаєминах з різними суспільними інстанціями та структурами (сприяє в підвищенні їх соціального статусу).

Як свідчить світова практика, розвиток соціальної політики держави, реалізація різних соціальних проєктів неможливі без участі фахівців соціальної сфери. Введення інституту соціальних працівників і соціальних педагогів та організація їх професійної підготовки збіглися з реформуванням системи освіти в Україні, яке фактично почалося з середини 1980-х рр. в період реформаторських перетворень суспільства, спрямованих на його гуманізацію

й демократизацію. Україна стала входити у світовий освітній простір, вивчаючи й аналізуючи міжнародний досвід в галузі освіти.

Отже, теоретичний аналіз питання професійної підготовки фахівців для Національної соціальної сервісної служби України дав змогу констатувати, що соціально-педагогічна компетентність є невід'ємною складовою професійної підготовки таких кадрів. Діти є основною категорією клієнтів соціальних служб, отже, професійна діяльність фахівців таких служб має соціально-педагогічну спрямованість.

Література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 79.
2. Веретено Т. Г. Формування компетентностей майбутніх соціальних педагогів в процесі професійної підготовки. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/1229/1/T_veretenko_SP%26KO.pdf.
3. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 року №783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>.
4. Коваль В. О. Особливості валеологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / Коваль Владислав Олександрович. Запоріжжя, 2006. С. 44.
5. Курляк І. Є. Формування змісту ступеневої підготовки фахівців для сфери соціальних послуг: досвід, проблеми, перспективи. Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століттє: проблеми теорії і практики: матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції (29–31 жовтня 2002 р.). Київ, 2002. С. 76–84.
6. Пожидаєва О. В. Складові професійної характеристики соціального педагога. Соціальна робота в Україні: теорія і практика: наук. метод. журнал. 2014. №1/2. С. 66–72.
7. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Поліщук Віра Аркадіївна. Тернопіль, 2006. С. 136.
8. Цільмак О. М. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: підручник. Одеса: ОДУВС, 2017. 124 с.

Тези доповіді на III Всеукраїнській науково-практичній заочно-дистанційній конференції «Молода наука - 2022: соціально-освітні розвідки»

Кошак І. Л.,
студентка першого курсу магістратури психолого-педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету
Василюк Т. Г.,
кандидат педагогічних наук,
ст. викладач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ

***Анотація.** У статті зроблено спробу розкрити проблему професійної підготовки магістрів – майбутніх фахівців соціально-педагогічної діяльності. Встановлено, що існує потреба у таких фахівцях, які б відповідали сучасним потребам суспільства, зважаючи на усі швидкоплинні зміни в державі, зокрема, підкреслено значущість такої професійної підготовки для кадрового забезпечення служб у справах дітей усіх рівнів. Визначено важливість відповідної теоретичної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти через збалансованість навчальних дисциплін та практик.*

***Ключові слова:** професійна підготовка магістрів, соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю, фахівець служби у справах дітей.*

Проблема підготовки фахівців для соціально-педагогічної сфери досить гостро відчувається сьогодні в Україні. Статистика свідчить, що лише п'ять вітчизняних закладів вищої освіти готують випускників-магістрів за відповідною спеціальністю. Саме тому процес підготовки магістрів за освітньо-професійною програмою «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю» у Криворізькому державному педагогічному університеті відповідає сучасному соціальному замовленню не лише регіону, але й держави в цілому.

Основний вектор професійної підготовки випускників-магістрів спрямований на розв'язання складних задач у сфері освітньої практики, а саме із провадження соціально-педагогічної діяльності з дітьми і молоддю, застосування інноваційних практик організації виховної роботи, зокрема позакласної та позашкільної, вивчення виховних впливів на особистість молодої людини в контексті її соціалізації, що здійснюється як у закладах освіти, так і в інших організаціях та установах.

Методологію та теорію проблеми фахової підготовки кадрів для соціально-педагогічної сфери висвітлено у працях В. Андрущенка, О. Бондаревської, М. Євтуха, Л. Кондрашової, М. Лукашевича, О. Мудрика, С. Сисоєвої та інших. Особливості професійної діяльності соціальних педагогів та соціальних працівників розкрито у наукових дослідженнях А. Капської, Р. Вайноли, І. Зимньої, І. Козубовської, Л. Міщик, С. Харченка, та інших.

Одним із завдань професійної підготовки здобувачів вищої освіти рівня «магістр» за означеною освітньо-професійною програмою визначено забезпечення регіону фахівцями в галузі соціально-педагогічної роботи, зокрема, покриття потреб у кадрах для служб у справах дітей.

Питання захисту прав дитини існує з тих самих пір, як цивілізаційний світ усвідомив існуючі загрози для життя і здоров'я маленьких громадян. У світовому нормативно-правовому полі напрацьовано багато важливих документів, зокрема і Декларація про права дитини (1959), Конвенція про права дитини (1989), які визначають права дітей та обов'язки дорослих щодо їх забезпечення. Не залишилася осторонь і вітчизняна правова система. Так, в Україні на сьогодні є чинними Закони України «Про охорону дитинства» (2001), «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995), «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005), «Про основи соціального захисту бездомних осіб та безпритульних дітей» (2005), «Про основні засади молодіжної політики» (2021) та інші. Тож, робота з дотримання прав дитини є одним з найважливіших напрямів професійної діяльності соціального педагога, зокрема у службах у справах дітей усіх рівнів виконавчої влади.

Серед посадових обов'язків працівників служби у справах дітей варто виокремити: забезпечення контролю за виконанням законодавства щодо соціального захисту дітей та дітей позбавлених батьківського піклування; здійснення соціально-профілактичної роботи, спрямованої на запобігання потраплянню в складні життєві обставини сімей, дітей та молоді; впровадження заходів із соціальної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, з метою підготовки до самостійного життя; постійне проведення роз'яснювальної роботи серед опікунів (піклувальників) щодо соціально-правового захисту дітей; порушення клопотань про притягнення до відповідальності посадових осіб, батьків, законних представників, інших дорослих за порушення прав дітей. Це далеко не повний перелік посадових обов'язків спеціалістів по роботі з дітьми, проте, прослідковується чітка позиція держави – пріоритетний захист дітей.

Професійна підготовка фахівців для освітньої та соціально-педагогічної сфери передбачає оволодіння повним спектром корисних знань та умінь; набуття відповідних компетентностей під час освітнього процесу забезпечується циклом професійної підготовки (дисципліни «Освітня політика», «Планування та прогнозування соціально-педагогічної діяльності з

дітьми та молоддю», «Організаційно-адміністративна робота в соціальній сфері», «Соціально-молодіжна робота» тощо).

Як зауважує В. Костіна, важливий вплив на розвиток здібностей фахівців соціальної галузі має створення у процесі їхньої підготовки професійно-спрямованого освітнього простору, який можна реалізувати за таких умов:

- наявність можливостей для набуття професійно-важливих рис та якостей на основі постійної взаємодії з фахівцями-практиками в середовищі надання соціальних послуг вразливим верствам населення;

- наявність можливостей для розкриття творчих здібностей майбутніх соціальних працівників у напрямі їхнього професійного становлення;

- залучення майбутніх фахівців соціальної галузі до волонтерської діяльності, що є важливим елементом розвитку їхньої професійної компетентності у процесі навчання;

- організація науково-дослідницької роботи майбутніх соціальних працівників у напрямі соціальної роботи з вразливими контингентами [4].

Отже, констатуємо, що вітчизняна соціально-педагогічна галузь потребує суттєвого наповнення новими фахівцями, які б відповідали запитам сучасного суспільства. Професійна підготовка магістрів має акумулювати увагу на важливих теоретичних та практичних аспектах щодо роботи з дітьми та молоддю, відповідати європейським стандартам якості надання соціально-педагогічних послуг в освітніх закладах та інших установах та організаціях, дотичних до роботи з дітьми та молоддю.

У подальшому вбачаємо доцільним досліджувати проблему професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників на засадах компетентнісного та аксіологічного науково-методологічних підходів.

ДЖЕРЕЛА:

1. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: *монографія* / за ред. С. О. Сисоєвої. Запоріжжя: Хортиц. навч.- реабілітац. багатопроф. центр, 2008. 460 с.

2. Васильєва М. П., Романова І. А. Використання сучасних дидактичних методів у підготовці майбутніх соціальних працівників. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 3. С. 187-190.

3. Зубрицький І. Професійна підготовка соціального педагога до профілактичної роботи з неповнолітніми правопорушниками. *Молодь і ринок*, 2012. № 5(88). С.111-114.

4. Костіна В.В. Підготовка майбутніх соціальних працівників до соціального виховання вразливих контингентів в умовах професійно-спрямованого освітнього простору. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 20 листопада 2020 р.* / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С. 14 – 15.

5. Красілова Ю. Роль соціального педагога у процесі ресоціалізації неповнолітніх правопорушників. *Перспективи розвитку соціальної педагогіки в Україні: Матеріали Круглого столу (24 травня 2018 року, Київ)* / за ред. О. В. Чуйко. – Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. С. 41 – 45.

6. Про затвердження примірних положень про службу у справах дітей : наказ Міністерства соціальної політики України від 16.09.2021 р. № 518. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1383-21#Text>

***Abstract.** This article attempts to solve the problem of vocational training of master teachers - future socio-pedagogical practitioners. It is established that there is a need for such professionals who would meet the modern needs of society, taking into account all the rapid changes in the state, in particular, the importance of such training for staffing services for children at all levels is reinforced. Denoted the importance of appropriate theoretical and practical training of higher education through balancing the educational disciplines and practices.*

***Key words:** professional training of masters, socio-pedagogical work with children and young people, child welfare worker.*